

Slovanská
knihovna.

Славянская
Библиотека.

SLOVANSKA
v
KNJIZNICA.

Urejuje in izdaja

Andr. Gabršček.

Preskušnja in rešitev

ali

Domá najbolje.

Povest.

Tiska in zalaga „Goriška tiskarna“ A. Gabršček
v Gorici, Gosposka ulica šte. 9

Ob začetku drugega letnika.

S 27. snopičem smo nastopili drugi letnik „Slovanske knjižice“. Kakó neugoden je bil za nas konec prvemu letu, povedali smo na platnicah 26. snopiča. Ali v zalogi imamo okoli 7000 iztisov dosedanjih snopičev, izvzemši 1. in 3., ki sta že pošla. Ako razprodamo te snopiče, ne bo imela tiskarna izgube. Da bi jih pa lažje razprodali, znižamo ceno za celo tretjino, ako jih kdo vzame 100 skupaj; plača torej za nje le 8 gld. s poštnino vred. Na to znižanje opozarjamo posebno tiste rodoljube, ki bi mogli nakupiti teh snopičev za Slovence na Koroškem ali na Beneškem, kamor naši imovitejši rojaki pošiljajo še vedno brezplačno veliko slovenskih knjig.

Da bi nam rodoljubni naročniki olajšali nadaljevanje v drugem letu, prosimo jih, da bi naprej poslali naročnino za kolikor največ mogoče snopičev.

Nekje so kritikovali naše podjetje, ker prinaša tudi prevode iz hrvaščine, češ, da tega ni potreba, kajti vsak Slovenec lahko brez težave čita izvirnik. — Ta razlog vsaj za sedANJI čas še ni opravičen. Niti slovensko razumništvo se ni še povspelo na táko stališče, kakor menijo isti kritiki (ki sami ne poznajo hrvaške književnosti!), kaj li še le naši srednji in nižji stanovi, med katerimi ima „Slov. knjižnica“ veliko večino čitateljev. Zató bo priobčevala prevode iz hrvaščine istotakó kakor jih prinašamo iz drugih slovanskih jezikov.

„Goriška tiskarna“

A. Gabršček v Gorici.

Pisateljem in prevajalcem.

Pri sedanjih gmotnih razmerah našega podjetja ne moremo plačevati velikih pisateljskih nagrad. Vendar radi plačamo 25 kr. stran za dobre prevode in 40 kr. stran za dobre izvirnike. Mogoče, da za dobre izvirnike izposlušemo na kak način še kako častno nagrado.

„SLOVANSKA KNJIŽNICA“.

Snopič 27. V Gorici, 10. okt. 1894. Cena 12 kr.

Preskušnja in rešitev

ali

Domá najbolje.

Česki spisal X. Čekal. („Jan Krátký v Kalifornii“); poslo-
venil Simon Gregorčič ml.

IM 2 030002262
ID 2 58365696

I.

Nikakor ni puščava in vendar je pustina!

Gola temena skal, preperelih, razpokanih, razmletih od hudournikov štrlé nad gosto pletivo bujnega mladičja (mladega gozda), v katerem se druží svetlo zelenilo jesenov, brez in banan s temnimi pléči cedrov, lavorik, tis in jelk. Iz tega mládja, spletenega s krivinami bršljana, ovijalk in srobotja v skoro nepredoren oblok, vzdiguje se tú in tam velikanska bukev, razširjajoč svoje mnogoštevilne, močne veje — kakor v obrambo tega omladja v svojem znožju.

Med skalovjem vije se robata stezica, služeča za pot samo pešcem in mezgom. Tú se izgublja mej koreninami ali pa v globokem naplavu peska, tam zopet vede ob strmem pobočju brez dna, izpodjedenega od hudournika, a zopet se vzpenja čez kupe grušča (proda), nanešenega sem z nedaljnih gor od silnih sponladnih nalivov.

Žarki poldnevnega solnca osvitljujejo teme skal in vrhove debelih bukev. Samo listnatega svoda gozdnega ne morejo prodreti; le redko kje trepetá zlati njihov odsvit na preprogi voljnega mahú.

Brenčanje mrčesa spaja se s šumotanjem vejca v skrivnostno, čudapolno soglasje. Ptiči so umolknili kakor v poldnevnem pokoju.

Kanarček, ne ločeč se skoro po velikosti od večjih metuljev, pač pa po krasoti barv, ta jedini iz ptičev se pretika po vejah, zdaj viseč z razpetima kriloma kakor kačji pastir nad ognjenim cvetom „plamenk“, a zdaj spet se ziblje nemarno, zavešen z nožkama na viticah (ročicah) ovijalk.

Tihota je, velika tihota v naročju bujne prirode; rekli bi morda „sveta tihota“, če bi je ne rušila s svojo navzočnostjo divja zver, nevarniša nego sam jaguar s porečja Orinoka.

Tukaj kraljuje strahovita tihota.

Nagloma se prikaže zdaj jezdec na stezici. Sam je, jedini v tej pustini. Sedel je na krepkem mezgu. Včasi se je pazljivo ogledoval okoli sebe, kakor bi prežal, in pri tem se je tudi vzdigoval v stremenih; kjer je bila pot bolja, podil je konja v skok. Njegova zunanost ni bila nikakor vabljiva. Glavo mu je pokrival širokokrajni klobuk, izpod katerega se je bliskalo dvoje bodljivih, kakor tema črnih očij nad ravnim nosom; lice in brado so mu zakrivale goste, črne brke, med katere je bila jéla jesen življenja upletati svoje srebrne nitke. Razpeti platneni jopič je odkrival razgaljeno srajco in pod njo silne prsi. Hlače, tudi platnene, je imel jezdec zataknjene v visoke škornje.

Z levico uzdo držeč, nosil je previdno jezdé v

desnici kratko dvocevko. Pred saboj na mezgu je imel pripet k prostemu sedlu dva obsežna kovčega.

Jezdec je prispel do kraja, kjer se je konj zaradi nakopičenega grušča (proda) kujal dalje iti in se upiral navzlic vsemu priganjanju.

Tiho mrmrajoč in posebno pazljivo se ogledujoč ustane jezdec v stremenu in se napravlja, da bi zlezal na tla. Ali po prvem pogibu popravi se spet naglo v sedlu, priloži puško k licu in takoj je zagrmel strel z mezga.....

A sočasno je počilo tudi iz goščave od druge skale sem.

Polagoma se je dim pozgubljal nad jezdecem. Strelcu sta omahnili roki na vrat mezgov. Pa tudi na strani ob čelu skale v goščavi izginil je naglo dimni oblaček. Mezeg stal je trenotek po strelu kakor odrevenel, naglo pa se vzpne in jezdec pade mrtev med kamenje.

Ne daleč od mesta, od koder je prišel strel, razgrnilo se je gosto grmovje in iz njega se je prikradel mož divjega pogleda s puško v roki. Po nekoliko skokih je bil pri ustreljenem jezdecu. Odgrnil je srajco, sklonil se k njegovim prsom, nekoliko krat pomenljivo pokimal z glavo, na to pa, kaker bi šlo za jedno onih rovk (mišk), ki razrivajo okolne strani, zamrmral: „Dosti imá...“

Na to naglo poskoči, in njegov pogled begal je plašno okrog, roki pa sta trdno držali orožje. Lahek šum, jedva poznaten, kaker če veter z

listjem zašušti, je obrnil njegovo pozornost k nedaljni jami, na pol zakriti z gostim grmovjem.

A v tem trenutku zabliska se v debru (soteski), ob enem s pobliskom pa se skloni mož k mrliču na zemljo. Strel je počil, a krogla je zgrešila cilj. Mož skoči na noge kakor vzmet in dere proti žlébu (soteski), od koder je bil prišel strel, nasproti do zdaj nevidnemu sovražniku. Videlo se je, da dobro pozna ta kraj.

Ubiti ostal je sam z mezgom.

Šumenje v grmovju in ropot pod nogama drobečih se kamenov sta se oddaljevala, dokler nista izginila v gozdni tišini. V daljavi pa je zadonel še jeden strel, potem pa je potihnilo vse.

Mezeg se je zopet pomiril in stal potrpljivo pri mrliču, pasoč se voljno na bujnem listju. Tako je minolo nekako pol ure.

Ropotanje kamenja, sipajočega se tú in tam v izprani potóčini, se je bližalo zopet. Nekdo je hitel na kraj strašnega čina, nekdo, ki je vsled naglice pozabil potrebno previdnost, ali pa, komur pozornosti ni bilo več potreba.

Iz goščave skoči isti mož divjega pogleda, ki je poprej pregledoval rano v prsih ustreljenca.

Premišljuje nekoliko, a ne dolgo. Vzemši žrtvi puško, pas in veliko mošnjo iz naprsnega žepa, prime mezga za uzdo in prebira se naglo po kamenitem potu dalje na isto stran, proti kateri je jezdil prej ubiti jezdec.

Obleka njegova se ni ločila mnogo od one noše, ki smo jo videli pri prejšnjem jezdecu; suknja in hlače s podobnega blaga; tudi klobuk tako, samo s tem razločkom, da je bilo blizo že davno od tega, kar je bilo vse to novo. Čevlji niso branili palcem, da bi ne gledali radovedno v svet, a levo koleno se je bliskalo vsled golote. Od solnca osmojeno in od vetra razpokano obličje je bilo obrobjeno z redko belkasto brado, a pogled sivih, ravnodušno, dà topo zročih očij je razodeval človeka, trpečega pomanjkanje ali pa kako drugo britkost.

Vendar ugrabitelj mezga in naloženega mu bremena ni šel dolgo po neshodni poti po goščavi. Jedva okoli pol milje. Skale so se nižale, prehajale v brezhčna brda razdrobljenega peščenca; grmovje je bilo redkejše, dà na mestih odpiral se je že razgled v prostran, neprijazen kraj.

Tú skoči razbojnik na sedlo ter požene mezga v skok.

Ogromna bukev, morda jedini spomenik davnega pragozda, strmel je, kaker na sprednji straži pri vstopu do senčnate lope. Na deblu mej najnižjimi vejami njegovimi je visel strohneli lesen okvir, in v njem so bili pobledeli ostanki podobe božje Matere. Gotovo je že mnoga burja preletela to pokrajino od dné, ko je pobožna roka obesila sem to podobo.

Ko je mož na mezgu prijezdil do tú, zastavil

se je v diru. Zakaj neki? Je - li hotel dopustiti oddiha utrujenemu živinčetu, ali je razmišljal o daljni poti, ali pa se je pripravljaj, da opravi svojo molitev? Kako misel je imel, to je ostalo nedoločeno, kajti jedva je postal, obrnil je njegovo pozornost na sé konjski topot na cesti, ki se tódi na daleč vije s pristanišča Sv. Frančiška (Babilona zapadne Amerike) do glavnega mesta Kalifornije, San Sakramento.

Na vršiču se je pojavila tolpa jezdecev, dirjajočih okolo poštnega voza, na katerem je sedel razen dveh oboroženih uradnikov in kočijaža nekak mož brez klobuka. Jezdecí so pazljivo ogledovali krajino. Jeden njih je zapazil našega neznanca. Iz vedenja je spoznal ta, da se pomenkuje z možem brez klobuka. Potem se oddelé štirje jezdecí od tolpe in ženó se v tek k bukvi na kraju gozda.

Neznanec je spoznal najbrže, da bi zastonj poskušal pobegniti; stopi z mezga in čaka jih uprav drzno - miren.

Jezdecí obkolili so morilca z golim orožjem. Vodnik zahteva puško od njega.

„Vzemite“, reče razbojnik, podajaje mu puško, katero je vzel ustreljenemu tujcu tam v skalovjú.

Jezdec terjal je tudi drugo.

„Ne dám, ta je moja“, branil se je mož, lomeč angleščino.

Vojnik segnil je pri vsem tem po puško. Ali napadenec odskoči naglo, kakor kuna, pritisne

se zadi k bukovemu deblu in priloži orožje k licu.

Te odločnosti se vojaki niso nadejali; presenetila jih je tako, da so kar obstali. Če bi to bilo v goščavi, zares bil bi jim mogel uteči.

Ne da bi bil vodnik to velel, potegnili so pak vojaki izza sedel samokrese ter jih namerili na predrzneža.

Ta pa se je udal, spustivši orožje, ki so mu ga potem odvzeli. Spoznavši trdno, da je odpor zastoj, odločil se je za drugo zvijačo.

„Čegav je ta mezeg?“ uprašal je vodnik.

„Ne vem, tam leži“, glasila se je odpoved; pri tem je pokazal z roko na nasprotno stran. Daljno izpraševanje je postalo nepotrebno, ko se je pojavil mož brez klobuka. Že od daleč je klical:

„Da, da, to je tisti! Morilec!“

Razoroženec se je grizel, kaker bi ga bila kača pičila; a ko je kličeči prišel celo k njemu, skoči nanj z besnim krikom:

„Imam te, hudcba!“

V svoji ljutosti je zmešal angleške besede tako, da ga nikedo ni razumel.

S silo so ga odtrgali od napadenca, ki je bil pod klinastimi prsti pogumnega moža skoro pomodrel.

Mož brez klobuka se je ponašal z dosta čedno in redno zunanostjo. Njegova obleka je bila iz fine, progaste tvarine, nogi tičali sta v pripravnih

škornjicah; obličje, oživljeno z nemirnima modrima očesoma, je bilo gladko obrito, razen malih lisecev pred ušesi. Častnik ga je najbrže poznal, kajti ogo-varjal ga je „gospod John Franke“.

Iz nezvezanih besedij, ki sta jih g. John Franke in dostojnik skupaj promenila, seznanil je za-jeti ropar, da je uboj v skalah že izdan.

O tem pač ni mogel dvojiti. Poznal je na prvi pogled tega, ki je bil nanj ustrelil, ko se je bil sklonil k mrliču. Pregarjal ga je poprej ter mu sestrelil klobuk z glave.

Divji njegov pogled srečal se je z jeznimi očmi g. Franka. Udaril se je s pestjo v čelo ter zaupil:

„Jaz ne, ta tukaj ga je ustrelil“.

Gospod Franke se je mirno posmejal, ne da bi bil zganil z mišico v obličju.

„Molči, razbojnik!“ zakričal je častnik na morilca in velel k odhodu.

Vojaki ukažejo zajetemu, naj bi prejel mezga za uzdo, na kojega je g. Franke skočil in gnal ga k cesti.

II.

Dejanje naše povesti spada do prvih šestdesetih let.

Kak razloček je to mej sedanjim svetovnim mestom San Francisco in mej tedanjim pristaniščem,

sicer šumnim, a nič manje revnim in neurejenim!

Dandanes je veliko mesto prve vrste, kojega prebivalstvo moremo smelo ceniti do milijona, četrto je v severo-ameriški Uniji, s krasnimi, prostranimi trgi in ponosnimi, širokimi ulicami, vendar pa brez utrudljivih pravilnostij drugih mest ameriških; takrat pa je bilo mesto, ki se je merilo po številu stanovalcev z našo zlato Prago, a trgi — izvzemši glavne ulice in trge — bili so podobni raztegnjenim krajem ogerske pustine, zaklonišče izvrška človeške družbe vseh narodov in zemelj (dežel), katere je sem privabil zlati pesek v porečju vod Sacramento in Jaquinto iz daljave tisoč milj in kateri so ali tú ginoli v bedi in nezmernem trpljenju ali pa — če se jim je sreča nasmehnila — lahko nagromadene zaklade še laže s polnimi rokami razmetovali v tamkajšnjih krčmah in igralnicah, v družbi najbednejših stvari.

Samo jedno je ostalo skoro brez vsake spremembe, to je: pristanišče in ozadje mesta. Malo mest se more ponašati s takim obširnim in varnim pristaniščem. Le ozki skalnati proliv, utrjen z velikanskimi jezovi, tako znana „zlata vrata“, veže ga z morjem. Ali, kjer je pred tridesetimi leti stalo revno leseno skladišče ali goli koli, tam se vzdigajo dandanes velikanska založišča veletržcev — milijonarjev.

Ozadje mesta in sploh vsa okolica ima le redke, da skoro nijednih mičnostij. To so ti po-

sahnjena, neporasla brda, katerim samo oddaljena temena Siere Nevde podajejo nekoliko različnosti. Gozda ni nič nekoliko ur daljave, po večjem raztresene skupine dreves in grmovja na severni strani mesta. Še le na znožju pogorja menja se neprijazni obraz krajine; za izsušeno ravnino vrsté se skalovja in soteske, porasle z ostanki pragozda, ki zavzemajo razsežne ravani mej 40° in 50° severne širjave in so omejene na izhodu z veletokom Kolorado. In to je bil zaželjeni cilj onih skitalcev, ki so v nadeji, da zlahkoma obogaté, iz vseh krajev vrelí do zlate zemlje Kalifornije.

Danes je v pristanišču Sv. Frančiška prav toliko ladij usidranih, če ne več, kakor tedaj; a danes so to posebne kupčijske ladije; pred 30 ali 40 leti bili so glavna vožnja na ladijah, plujočih skozi „zlata vrata“, izselniki, katerih se je malokateri povrnil v svojo očevino.

(Za naših dnij izcrpano je bajeslovno bogastvo kalifornskih rek in potokov, in človeške pleve zanaša veter bolj v dijamentova polja brazilska in v zlate doline južnoizhodne Avstralije.)

Vsled vedno napredujočega vrvenja in drvenja teh skitalcev-potepuhov vseh vrst, ljudij boječih se dela, nenavajenih reda, nez nabogov, neverujočih niti v nebo niti v pekel, iščočih svojega „boga“ v zlatu in duše v uživanju: ginola je javna varnost vsak dan bolj v mestu, ki je rastlo z bajeslovno naglostjo. V noči ni bilo svetovati posa-

mezniku, da bi bil šel na ulico, dà v postranskih, neuravnanih okrajih ni bila tatvina nikakor redka niti ob svetlem dnevu ne. Trgovci in zlatarji zaklepali so svoje prodajalnice z zapadom solnca in čez noč so jih morali stražiti z orožjem v roki.

Guverner združenih držav Msgr. Douglas, bodisi, da ni imel moči za ohranjenje varnosti in reda, bodisi, da je ni rabil iz raznih uzrokov.

A kaka varnost je bila še le izven mesta! Do glavnega mesta Kalifornije (če tudi mnogo manjšega, nego li Sv. Frančišek) San Sakramento, zgotovljena je bila sicer že o petdesetih letih draga, pripravna cesta, ali voznja po njej ni bila nič bolj varna, nego na poti po gozdnih pustinah.

Prvotni in pravi občani so skušali sicer zadušiti ali vsaj omejiti to grozno zlo s pogostim izvršenjem ljudske pravice, ki je na mestu obsojala in kaznila brez milosti vsakega zločinca, katerega so zgrabili pri dejanju, in guverner je — kakor je trdil — radostno zamižal pri taki protizakoniti lastni pomoči; a ipak pri vsem tem se je ta reč stalno hujšala, kajti manjšanje „linhovane“ druhali ni bilo v nikakem pomirljivem primeru ž njenim prirastkom.

Pozneje je dospelo to tako daleč, da so večji bogatini in ti, ki so morali potovati večkrat do notranjih dežel po kupčiji, bili prisiljeni, vzdrževati čete oboroženega služabništva.

Tak je bil začetek poznejšega mestnega re-

darstva in samolastnega sodnega dvora, neke vrsti porotne sodnije.

Trgovske hiše Argenti, Bonnan, James, King, Masondray in druge so ustanovile društvo za obrambo imetja in življenja, za varstvo skupnih koristij in obnovljenje varnosti, postavile izvrševalni odbor, ki se je volil na šest let, in ki je zopet ustanavljal ožji glavni odbor desetih sodnikov izmej ljudstva. Društvu so pristopali udje, kakor se pokazujejo gobe po dežju; jedva je leto minolo in že se je združil v njem ves premožniši del meščanstva. Občani so napravili iz svoje srede oboroženo „stotnijo varnosti in reda“, ki je — izborno organizovana — prav dobro izvrševala službo. Na „Battery-streck“ je bilo sezidano sodišče in ječa, in gorje zločincu, ki je prišel za njeno omrežje.

Vsak ponedeljek ob deseti uri za jutra zbirali so se sodniki iz ljudstva, da bi izrekli sodbo nad temi, ki so bili ujeti in se jim je hudodelstvo dokazalo ter so tú pričakovali razsodbe.

Preiskovalni sodnik je bil vedno menjevalno zastopnik jednega izmej porotnikov, navadno pravnik. Ta je z naglostjo, sicer nenavadno, končal prvo zaslišanje in v ponedeljek predložil poroti izid preiskave, ki je po novem zaslišanju zločinca in prič takoj izrekla razsodbo in jo tudi istega dne dala izvršiti. Porotna sodba glasila se je največkrat na vislice, redkeje za odgon na puste otoke Revilla-Gigedo, a najredkeje, malo kedaj, za oprostjenje.

Družba „javne varnosti“ je postala kmalu strah razbojnikom in hudodelcem. Guverner Msgr. Douglas se je res s početka upiral, dà, poskušal je siloma zabranjevati tako delovanje družbe s svojim redarstvom, izposloval je tudi vladni ukaz za razpust društva, imenujoč to društvo protizakonito (kakeršno je sicer bilo, strogo vzeto) in nevarno vladi. Ali naposled videč, da je preveč oddaljen od vsake vladne izdatne pomoči iz Washingtona in spoznajoč, da je nasilje za razpuščenje društva nično in brezvspešno, udal se je razmeram in molčal. V ostalem se je slišalo, da je imel guverner svoje uzroke, zaradi kojih javne varnosti ni jemal odveč k srcu.

Dobrodejni učinki varnostnih naredb od strani omenjene družbe so se pojavili dosti naglo. Umori in tatvine v mestu so se redčili, dokler niso bili brzo omejeni na posamne slučaje, ki se godé v vsakem mestu, hranečim v sebi takó raznovrstne življe. Težavneje in počasneje se je posrečilo uvesti varnost zunaj mesta. Pokrajina v ozadju na vznožju gor, pokrita s skalnatimi prepadi, jamami in neprodinimi goščavami, podajala je ne le goste in bogate zaloge zlata, onega mamila izgubljenih bitij, nego tudi mnogoštevilna in varna skrivališča roparjem, ki so prežali tú na srečnega zlatokopa, vračajočega se z obilnim dobitkom zlatega peska, tam zopet na kupca, potujočega z dragim blagom po cesti. Oborožene straže vojaške so malo poma-

gale. Ker so se roparji pretvarjali navidezno za zlatokope, niso se bali kazni, kajti kalifornski svet je bil tedaj še javno občinsko imetje, na katerem je kedorkoli smel pokušati svojo srečo. Le v dejanju zajeti zločinci, ali pa oni, katerim se je to dokazalo, smeli so se zgrabiti po pravici in so se tudi morali; sicer bi niti ne bilo pravično, kajti godile bi se bile še bolj pogosto krive sodbe, pre-nagljenje, ki so itak pogoste pri takih nagli pravici.

Pošto, vozečo mej San Francisco in San Sacramento, spremljala je vsak dan četa deseterih jezdecev s častnikom. Vsi s kočijažem bili so oboroženi do zob. (In tako spremstvo smo videli tudi zgoraj, ko je bil ujet oni morilec).

* * *

Velika truma ljudij zgnjela se je pred sodnijo na Battery-Streetu, ko je naznanila znanega nam popoldne prišla pošta: zakaj in kje je bilo zmanjšano njeno oboroženo spremstvo.

Nekako za pol ure je došel na mesto gospod John Franke z jezdecem in ujetim „roparjem“. Kmalu potem so zaškripali in spet zalusknili se zapahi jedne celice v ječi.

Preiskovalni sodnik je pozval jedino pričo tega gnjusnega čina gospoda Johna Franka na drugi dan k zaslišanju. Še istega dne pa je bila poslana četa domačega redarstva po mrtveca, ki je bil pripeljan do sodnega dvora.

Gospod Franke je izpovedal: Vračajoč se z malega izleta, ki sem ga napravil za to, da bi poiskal vire zlata v skalovju, katere so pregledali zlatokopi, srečal sem na gozdnem potu dva moža. Jeden je sedel na mezgu, ki ga je drugi vodil za uzdo. Onega je spoznal vsak izkušeni trgovec - dobavljač takoj za zlatokopa, vročajočega se z gôr z izdatnim dobitkóm drage rude, tega pa za vodnika, ki si ga je bil prvi najel, ker sam ni poznal kraja.

Taki vodniki so ptujcem neobhodno potrebno zló; najemajo se kot kažipotí in kot pomočniki pri dobivanju zakladov iz zemeljskega naročja in so zato tudi bogato odškodovani.

Gospodu Franku se je zdelo sumljivo vedenje najetega vodnika. Preveč pogosto je opazoval oba napolnjena kovčega in se poigraval s puško. Ali jezdec sam je menda dobro poznal zanesljivost jednake druhali. Ni spustil iz očíj svojega vodnika in držal vedno pripravljeno puško.

Na kraju, kateri smo opisali poprej, ustavil se je, izplačal vodniku izgovorjeno mezdo (plačilo) in ga odpustil.

Gospod Franke, stoječ skrit v skalni votlini (jami) ni izpustil iz očíj obeh mož, posełno pa je najskrbneje zasledoval počenjanje vodnikovo.

Ta je obsel v velikem ovinku čakališče Frankovo in obstal v goščavi blizo poti.

Priča je bil obdaljen od njega jedva nekoliko

korakov. Prijel je puško in prežal, meneč, da lopova ustrelj, če ta napade zlatokopa. Nepričakovano pa je spremenil prežeči ropar svoje čakališče; približal se je še za korak bliže njemu in pritulil se s hrbtom k močnemu deblu, tako da Frank ni mogel več streljati nanj. A predno se je mogel ta odločiti za daljno postopanje, prišel je osodni trenotek.

Po smrti zlatokopa je osamel gospod Franke z roparjem in trebalo mu je dvojne previdnosti. K očitemu boju ni imel srčnosti in to tem manje, ker je cenil za več kot resnici podobno, da bi ropar začel boj na življenje ali na smrt. Ipak ni hotel pustiti, da bi pobegnjl tako nevaren ropar, a za dolgo razmišljanje ni bilo časa. Hoteč rešiti se z drznim činom iz tega mučnega položaja, nameril je puško, a pri tem zadel se je ob vejo in se izdal prej, nego - li je strel počil. Premeteni ropar je ušel smrti, preganjal potem gospoda Franka sam in sestrelil mu klobuk z glave. K sreči sta mu podala goščava in poznanje kraja možnost, da je utekel proti cesti.

Roparju je bilo pač na tem, da bi prišel s svojim ropom do mesta in na ladijo, da bi se oprostil jedine priče.

Gospod Franke je vedel, da ob tej uri gre pošta po cesti in bežal jej je naproti.

Ostalo vemo.

Po zaslišanju gospoda Franka priveden je bil takoj ropar.

Poskusimo ponavljati njegovo izpoved prav kratko:

Povedal je, da se imenuje Ivan Kratki in da je doma iz Borovnice na Češkem. Pred poldrugim letom zmamilo ga je kalifornsko zlato iz Evrope. Bil je samec in ne imajoč kaj izgubiti, spustil se z lahko mislijo in še lažjim žepom čez morje. Stopivši na breg, ni imel v žepu niti jednega son-a (krajcarja). Zdaj še le je spoznal brezumnost svojih nadej, po katerih je mislil, da prišedši v Kalifornijo bode grabil zlato, kakor se pometa na Češkem prah na cesti. Ne imajoč niti toliko, da bi si utešil glad, ni mogel niti pomisliti, da bi šel v gore. Kje vzeti orodje, kje hrano za življenje v pustinah, nekodi po sto milj oddaljenih od človeških bivališč? Kje orožje za obrambo pred roparji, zverinskimi in človeškimi? Zdaj še le je spoznal, da je posamičnik izgubljen v zlatonosnih dolinah, naj bi mu tudi sreča sipala s polnim tokom v naročje. Pogine, bodisi od oslavljenja in glada, bodisi od roparskih rok, katerim je pripravnejše ropati zlatokopom, nego-li iskanje zlata samega.

Kratki ni maral za zadržke, in imajoč pred očmi jedini ta smoter, da si nakupiči tú zlata, gledal je najprej, da si pridobi hrano. Priložnost mu je bila mila. Zdrav in močan mož je bil sprejet za nosača v pristanišču. Delalci plačani so v San-

Frančišku izvrstno; vstrajen težak in nakladalec zasluži v tednu 20 do 25 dolarjev mezde.

Kratki je varčeval in hranil. Predno je minolo pol leta, prihranil si je toliko, da si je mogel kupiti mezga, zalogo živeža, orodje h kopanju, orožje in streljivo. Brez odkladanja, pa tudi brez razmišljanja, se je podal baje zdaj v gore in dospel celó do bregov reke sv. Stanislava, kjer se je ustavil. Sreča mu je bila nepričakovano mila. Takoj v prvih dneh je našel bogat vir zlatega peska, skoro čistega. Kakor bi bil roko osuknil, bil je velik bogatin. Napolnivi štiri usnjate kovčege z zlatom se je obrnil ne k pristanišču, nego k San Sakramentu, kamor je imel bliže. Opojen neizmerne radosti hotel si je napraviti „dober dan“. V hotelu „Urania“ v San Sakramentu se je spoznal z mnogimi osebami, njemu jednakimi. Popijal je in veseljačil, naposled bil zapeljan v igro s kockami. Konec je bil prav streznilen. V jedni noči in dnevu zaigral je vse: zlato, orožje, mezga, da celó poslednjo motiko.

Gospodar hôtela ponudil mu je službo hlapca. Sprejel jo je torej. Kaj je imel početi? Poleg službe v krčmi rabili so ga — ker je bil srčen in močan mož — za različna opravila in poslanstva v okolico; naposled, ko je spoznal dobro krajino in se ponekoliko naučil angleščine, ponujal se je za voditelja zlatokopom in potnikom. Njegova služba je bila zeló izdatna. Trdil je, da ima prihranjenih skoro dva tisoč dolarjev, ki jih je uložil kot sodrug v gostilničarjevo podjetje.

Zlatokop, katerega je vodil na posledjem svojem — ali njegovem — potu, vrnil se je pred tednom od brega jednega iz mnogoštevilnih poto- kov Siere Nevade, počival nekoliko dni v hôtelu „Urania“ po prestalem trudu, potem pa odšel v spremstvu Kratkega — na pot k San Frančišku.

„In njegovo zlató vas je omamilo?“ izpraševal je preiskovalni sodnik, ce tudi se mu je zdelo, da Kratki ni novinec v zločinstvu.

„Ne, jaz ga nisem ustrelil!“ branil se je obdolženec in spremljajoč svoje besede z naglimi posúnki, razlagal je o umoru tako - le :

„Ko me je gospod izpustil in sem bil odšel jedva trideset korakov daleč, počil je strel. Ogledal sem se in videl, da gospod pada z mezga ; vrnil sem se k njemu, hoteč mu pomagati, a v tem času so že streljali na mé. Pregarjal sem tega človeka, in streljal nanj, to je res. Potlej sem se vrnil, vzel mezga za uzdo in vedel ga proti mestu, da bi ga oddal uradom in zahteval najdenino“.

Po veljavnem običaju v Kaliforniji imel bi bil v tem slučaju resnično pravico do tretjine iz premoženja umorjenega ptujca, če bi ne bil sam njegov morilec. Ali sodnik ni dajal nikake vere izpovedi Kratkega.

„Kaj pa“, zakričal je ta, „ali je kedo pre- gledal puško gospoda Franka, ali je imel izpaljen le jeden strel ali oba?“

K temu ugovoru odvrnil je gospod Franke nedoločno; poklican je bil torej ječar, da bi poslal častnika, ki je spremljal učerajšnjo pošto. Ta je prišel brez obotavljanja in potrdil k nemalemu začujenju sodnikovemu prav odločno, da je gospod Franke pri srečanju s pošto nabijal v svojo dvocevko oba strela, dočim je Kratki pri svojem zajetju imel jedno kroglo še v puški.

Ta okolnost pa ni nič spremenila pri glavni reči. Po končanem zaslišanju zapovedal je sodnik, naj bi Kratkega odpeljali zopet v zapor. Prej nego se je to uzgodilo, je še uprašal obtoženca:

„Ali morete svojo izpoved potrditi s prisego?“

„Če treba desetkrat!“ zaupil je Kratki in gledavši križ na sodnikovi mizi, vzdignil je desnico in s povdarkom govoril:

„Gospod Jezus Križani, potrdi mi“.....

„Počakajte, dokler ne odloči slavni generalni odbor“.

Kratki se je držal pri zaslišanju sploh zelo predrzno, tako da je sodnik toliko bolj bil prepričan o njegovi krivdi, naj bi tudi gospod Franke niti ne bil znan kot premožen trgovec. Čulo se je sicer, da se bavi z oderuštvom, in da ni redok gost v igralnici v „Song — Streetu“, to ipak ni dajalo prava, da bi se nanj metal tako grozen sum, in to vsled zatožbe človeka najbolj sumljivega, kateremu je moralo biti na tem, da bi zvalil lastno krivdo na ptuja ramena,

Preiskovalni sodnik je posvetil skrivnostnemu slučaju vso možno skrb. Takoj za jutra po prvem zaslišanju Kratkega se je peljal s pošto v San Sakramento, da bi natanko določil osebnost domišljenega morilca, najsi so bile v redu njegove spremnice (listine), ki jih je imel pri sebi.

Lastnik hôtela „Urania“ popravil je pomenljivo izpoved Kratkega. Tega niti ni vedel, je - li - ta v njegovih prostorih zaigral svoje zaloge zlata, kajti za take vsakdanje slučaje se on ni zmenil, odločno pa je zanikal, da bi bil podobno osebo imel v svoji službi, in še bolj trdno tó, da bi se bil kedo njegovih služabnikov udeležil s kako vsoto pri njegovem obrtu. Hlapce je imel štiri, in ti so vršili menjevalno — po dva in dva skup — službo vodnikov. Nosili so na kapah znake in bili pristojno oblečeni. Privedel je dva iz njih, ki sta bila uprav pričujoča v hôtelu, k preiskovalnemu sodniku, da bi mogel spoznati razloček mej njegovimi služabniki in mej potepuhi — rokovnjači.

Toda gostilne v San Sakramentu so po dnevu in po noči oblegali potepuhi vsake vrste, ki so z neodklonjivim usiljevanjem ponujali ptujcem svojo službo za nosače, snažilce, vodnike po mestu, najbolj pogosto pa za voditelje po neznanih krajših potéh do San Frančiška ali do Monterey. Godilo se je neredko tudi v hôtelu „Urania“, da ni bilo pri roki nijednega domačega osobstva, in če ptujec ni hotel ali mogel čakati, bil je najet za vodnika

tak potepuh. Na poziv sodnikov, da bi šel ž njim v San Frančišek, stisnil je gostilničar ramena rekoč:

„Dragi gospod, moj čas je drag, in pa — kaj mi to mar?“

Sodna oblast varstvene zveze ni dosegala do San Sakramenta, torej ni mogel sodnik gostilničarja siliti k ničemur; poleg tega bi bil dosegel jedva kaj ugodnega uspeha, kajti potepov, Kratkemu na las podobnih, se je v resnici kar trlo v mestu in prisposodobljanje bi bilo najbržé brezuspešno. Nezadovoljen in varan v svoji nadeji se je vrnil preiskovalni sodnik do San Frančiška. Ujetnika je poklical takoj na novo zaslišanje. Kratki je sprejel naznanilo, da se njegova izpoved ne ujema z ono gostilničarjevo, s pustim smehom.

„In vi ste mu verjeli, gospod? Ali vam ni dalo v glavo, zakaj tako govori? Pričakuje, da me zadrgne vrv in da moja svota ostane njemu. Ali to se vara! Gospodje sodniki, neimajoč druge priče, ne morejo me nedolžnega obsočiti, zlasti, ker je očito, s kojega puške je bilo streljano dvakrat, enkrat na ptujega gospoda, v drugo na me.“

Sodnik je imel težko delo z ujetnikom. Niti to, da je bil pri dejanju zatečen, z ropom ujet, da so se njegovi izgovori zaradi službe v hotelu „Urania“ pokazali lažnjivi — nič ga ni spravilo v zadrego, nič ga ni primoralo k pripoznanju. Ko je bil naposled priveden v sobo, kjer je bilo mrtvo truplo neznanca očitno izpostavljeno, obstal je tudi

tú v topi ravnodušnosti, iz katere ga ni vzdramil niti ostri glas predsednikov.

„Vi nam tajite. Kako pa boste tajili svoj zločin pred onim najvišjim vsevedočim sodnikom tam nad zvezdami, kjer kri umorjenca že danes kliče maščevanja?“

„To prašajte gospoda Johna Franka!“ odrezal se je Kratki kljubovalno.

Iz Kratkega ni bilo spraviti priznanja. Umorjenega nikedo ni poznal, in ker niti v mošnji, odvzeti Kratkemu, niso našli o njem nijednih izkazov, ostala je njegova osebnost zakrita v tajni zavoj. Za poznejšo potrebo, ki bi se morda podala, bil je mrtvec fotografovan. Njegova obleka in sploh vse, kar mu je tikalo, bilo je shranjeno v sodnijski shrambi, samo mezeg je bil prodan: mrlič pa je bil zagreben v nedeljo na osrednjem pokopališču.

Istovetost Kratkega pa je bila dokazana neoporečno iz listin, ki jih je sam predložil sodišču in iz kojih je bilo tudi očitno, da se je napravljal k povratku v Evropo.

III.

Umor neznanega zlatokopa izvršil se je v četrtek, in že v ponedeljek imel je biti Kratki sojen od generalnega odbora za javno varnost.

Porotniki s svojim predsednikom James Kingom so se sešli še pred določeno uro.

Slučaj zdel se je tako očiten in dokazan, da o krivdi zločinčevi morda niti jeden sodnikov ni dvomil, in vendar ni bilo lahko izreči kaznovalno rzsodbo.

Po veljavnih in navadnih pravilih mogla se je izreči nad krivcem sodba v enem teh treh slučajev:

1. če je pripoznal svoje dejanje;
2. če se mu je dokazalo vsaj z dvema veredostojnima pričama;
3. če je tudi le jedna jedina zanesljiva priča to izpovedala in se je dalo to pričanje še dopolniti z nevarljivim ujemanjem okolnostij.

Predsednik je razložil sodnikom pravdo ter ukazal straži, naj privede morilca.

V dvorani je nastal šum in ropot. Sodniki so se krepčali pri mizi „pripravnici“ stoječi v ozadju; mnogoštevilno občinstvo je gledalo z zanimanjem k durim.

Po nekoliko minutah se ta odpró in v dvorano vstopi sam ječar v spremstvu straže ves pomodrel.

„Gospodje sodniki, blagovolite oprostiti, ujetnik štev. 4. je pobegnil“.

Sodniki in občinstvo ostrmé.

Bilo je to še le petič v vseh dvanajstih letih, da se je posrečilo ujetniku, ubežati iz zapora na „Battery street“, in pri najnovejših naredbah zdelo se je to naravnost nemožno.

Kod je pobegnil?

Predsednik je ukazal z glasom, tresočim se razburjenosti, naj gredó beguna lovit.

Vez redarstveni stroj je to razvnelo in razburilo, in razkropil se je po vseh krajih in kolih mesta; straže na konjih so bile razposlane na vse strani v okolico. Najbolj pozorno se vé je bilo zavarovano pristanišče in vse poti proti San Sakramentu.

Generalni odbor razpisal je nagrado 1000 dolarjev onemu, ki zgrabi hudodelca, dà, sam guvernener dal je za preganjanje vse svoje, res ne mnogoštevilno moštvo. Šlo je očividno za jako nevarnega zločinca.

Celice v ječi, dvajset na številu, niso bile malo podobne kletem naših velikih mest; ločile so se od teh le z močnejšimi zidovi, manjšimi, gosto zamreženimi okni, pa težki in železnimi dúrimi.

Okna deseterih celic vedla so na dvorišče, katero so obkroževali od treh stranij visoki zidovi, namreč ozadja sosednih hiš, ki so bila brez oken; ostale deseterice celice so dobivale svetlobo z ulice „Battery street - a“. Po dvorišču je hodila po dnevu in po noči straža štirih mož, na ulici pa sta stala dva moža med vrati; tudi hodniki so bili vedno straženi. Na stražnici v prizemlju poslopja bivalo je poleg tega 20 mož vedno pripravljenih.

Skromno število suhot v ječi more se lahko raztolmačiti s tem, da je slavni odbor za javno varnost na kratko postopal z ujetniki.

Komisija, poslana v celico št. 4, je našla „vse v redu“, najsi je pregledala večkrat strop, stene, podlago (tla), okno, duri, dà, tudi peč. Ječar je, da-
jaje v ponedeljek zjutraj ob šesti uri zajutrek ujetniku, dobil onega mirno sedečega na ležišču; tudi straže na hodniku niso slišale niti videle kaj sumljivega. Skozi okno že celo ni mogel uteči, razen, če bi se bil stisnil na četrtno svoje velikosti.

Kod je pobegnil in kako? — —

* * *

Na severju od San Franciška, nedaleč od morskega obrežja, tú, kjer zdaj skoro čarovito ustajajo ponosna letovišča (vile) mestnih bogatinov, zbila je bila pred 30 in še več leti najnevarnejša druhal in nejbednejše uboštvo svoja bivališča. „Zbila svoja bivališča“ — to nikakor ne pravimo v podobi, da naziv „bivališča“ je še prelep za te halúpe, nakopičene na teh mestih, podobne bolj brlogom in ostrogom. Koče, napravljene iz neotesanih tramov, zamazane z ilovico ali z mahom zataknjene, po nekje jame vdolbene v skale, ali globine, izdolbene v ilovici, izsušeni in strjeni od solnca in za silo s hlodi prikrite: to so bile predhodnice letovišč, ki se sedaj zrcalijo v sinjkasti morski gladini.

Prebivalci so se ujemali s temi bivališči.

Nesrečni igralci, ljudje brez dela in zaslužka, razuzdanci vseh vrst, roparji, tatovi, boječi se

dnevne svitlobe, težaki v pristanišču, izgubljeni in dvomljivi ljudje, s kratka vse to, za kar ni bilo mesta v San Frančišku, našlo je pribežališče na „kitajskem bregu“.

Prvotno so se bili nastavili tú kitajski delalci; ali, kader se je pomnožila pozneje kitajska naselbina, opustili so nabrežje in napravili više nad mestom sedanje kitajsko predmestje, a spraznjeni breg je obsedla zgoraj opisana druhal. Po Kitajcih ni ostalo tú drugega, nego ime, ki se je obdržalo celo do sedemdesetih let, ko so se naposled prebivalci nagloma razkropili, ker so bili stalno nadlegovani od redarstva.

Menda ni treba niti pripomniti, da je generalni odbor po ubegu Kratkega takoj obrnil vso svojo pozornost na bivališče tako pestrega (razno-bojnega) društva.

Redarstveni poslanci so ravnali s posebno previdnostjo. Niso udarili mahoma v naselbino, nego oblegli so preoblečeni vse tjá vodeče poti, pregledali — ne da bi obudili sum — vsakega prihajača in odhajača.

V hiši na strmem bregu, peti od strani mesta, tako rekoč pilepljeni k skali, sedela je zajutra po begu Kratkega neka žena, mlada po letih, a stara po trpljenju. Revne cape visé z oslabelega telesa, črni razkuštrani lasje, vijoči se ob sencih, kažejo bledost pred časom odcvelih lic tem bolj vidno, a udrte, ugasle oči, lesketajoče se kakor v

gorečici, upirajo se na uhod, zakrit z raztrganim zagrinjalom.

Tú sedi na razvlečeni slamnati postelji in čaka. — K njej se štulita dve stvari, ubožniši nego - li ona sama; deček kakih petih let in jedva triletna deklica. Treseta se od mraza in strahú, od neznanega strahú (ki ga oživlja zdihovanje lastne matere), ker očeta ni in ne prinaša kruha, in od gladú znanega jim, oh tako grozno znanega. Nad posteljo visi na razpokani steni počrneli križ, jedini predmet v tej jami bede, če ne omenjamo dveh praznih loncev na nepometenem ognjišču.

Dečku se rosijo oči, ali brez tarnanja; ustnici, izmučeni od gladú, sta že izgubili glas. Deklica poseda od slabosti.

Žena, na pol zmešana, poklekne pred Križanega in moli obupljivo:

„O Gospod, če Ti ne pomoreš, nikdo se ne usmili nad nami v tej tujini. Ne dopusti, da bi opešala moja vera in zaupanje v Te! Ne zaradi mene usmili se, nego zaradi najinih otrok!“ Obmolnila je in le z rokama lomila. Deček je zrl prestrašeno na mater.

„Pojdi Venceljček, skleni roki, tebe morebiti Bog prej usliši“.

Dete sicer ni dobro razumelo, vendar je storilo po želji materini; saj je zmerom slišalo od nje, da nad modrim nebeškim oblokom prebiva najljubeznivejši Oče, ki pozna in ljubi vse ljudi

in nasituje vse stvari. Zakaj bi ne nasitil tudi njega in mater in sestrico, če ga za to poprosi?

„O Bog, o Bog, odvrni enkrat od nas šibo svoje jeze, usmili se! Dosti smo že kaznovani za lahkomišelnost, s katero smo zapustili rojstno zemljo“.

„Daj nam danes naš vsakdanji kruh“, šepetal je v tem mali Večeslav s pojemajočim glasom.

Ti ubožci bili so s Češkega. Prodali so bili vse v rojstni vasi ter odšli za zlatom, našli pa so — — —

Solnce se je nagibalo že k zatonu in rdečkasti njegovi žarki, lesketajoči se skozi jame v zavesi na durih, so osvetljevali ginljivo skupino.

Zunaj so se zaslišali nagli koraki.

Žena pogleda boječe k uhodu, a že v najbližjem trenutku poskoči, in z vzklikom stopi naproti prišlecju. — „Janez, umiramo od glada!“ tako ga je pozdravila. „Ali neseš?“

„Nesem, Bog povrni, posrečilo se mi je“.

„Tata!“ pritiskal se je k njemu deček.

Mož je bil srednjih let. Njegova platnena obleka je bila nad mero obrabljena, čevlji sama luknja in levo koleno se je bliskalo golote. Od solnca osmojeni in od vetra razpokani obraz je obrobjala belkasta brada in pogled sivih, ravnodušno, dà topo zročih očij je kazal človeka trepečega bedo in največjo britkost.

Mož je razvezal platneno torbo, ki jo je držal v roki, in razkladal po slami živež, kakoršnega žena že davno ni videla. Požirala je tako rekoč z očmi nenačeti hleb belega kruha in ko je izložil mož še doberšen kos suhega mesa, je kar zavrisnila.

„Daj hitro Venceljčku, daj mu, Ivan, in vzbudimo Marijico“.

In že je jela tudi uresničevati te besede. Ali Marijica se je težko prebudila; temu se ne bode čudil, kedor pozna otročji spanec. Bolno - blede ustnici držali sta se na smeh, ki je podajal uvelim licem boljše bolesten, nego veselja nadahnjen izraz. Morda je gladnemu otroku angelj varuh dajal v spanju to, kar mu je oče uprav prinesel.

Venceljček je v tem že jedel, jedel, da se je zahlipal, dušil. Ko so naposled Marijico pripravili k zavesti in ko je kruti gost bil po večjem potolažen, izvlekel je mož iz gub svojih hlač oglodano usnjato možnjico. Podal jo je ženi in pripovedoval o izviru tega bogastva, ki je prišlo tako nenadoma k njim.

„Pred tednom, ko sem odšel od doma k pristanišču, najet sem bil še z dvema drugima od novih priseljencev, da bi nosili šotorje na gore“.

„Torej še vedno so ljudje tako brezumni, kakor — — —“ pretrgala ga je žena, ne da bi dokončala stavek.

„Da, kakor — mi“, priložil je mož. „In poleg

tega ljudje, premožni — po vsem soditi. Štiri rod-
bine s 7 sedmimi bolj odrastlimi otroki“.

Ženi so se razširile prsi z boleznim vzdi-
hom; mož je le z roko zganil, kaker bi odganjal
nekako grozno misel. Potem je nadaljeval: „Prišli
so s Saksonskega in dobro se založili na izseljenje.
Bili so tudi polni nadeje“.

„Če se jim le tudi spolni“.

„Bog vé. Res, njim ne grozi nikakor tolikšna
nevarnost, kakor posamičniku; proti roparjem je
tako mnogobrojno društvo bolj varno, in če bodo
delali in gledali na skupno korist — —. Toda jaz
tú govorim, a glavno pozabljam. Tú imaš skoro
deset dolarjev; drobiž deni v žep, ostalo zakopljemo
v zemljo pod slamo“.

Taka previdnost je bila zelo potrebna. Pote-
puhi, kojih je bila prevagujoča večina v prebi-
valstvu „palač na kitajskem bregu“, prežali so na
rop in ga zasledovali, kjerkoli se jim ponudi, ne
gledé na to, ali kradejo in ropajo od obilnosti ali
od zadnjih ostankov.

Mali zaklad je bil skrit, otroka, nasitivša se
sta zaspala z blaženim mirom v obličju, kakor bi
imela postlano na svilnatih blazinah, in tudi mož,
očividno utrujen in zdelan, se je stegnil po slami
tak, kakoršen je bil, oblečen in obut. Samo žena
je odgrnila plahto na durih ter zrla ven na ši-
roko, neskončno morsko gladino, lesketajočo se od
poslednjih žarkov zahajajočega soluca in posuto s

srebrom, ki ga je od vzhoda pošiljal polni mesec na njo.

Žene se je polastilo veliko hrepenenje, močnejše od drugih — domotožje. V očeh bliščale so se jej debele solze.

Od daleč je bobnel sem šum in hrum velikega mesta in hrupnega pristanišča; le žena ni čula nič, nego to šumenje valov, pljuskajočih tam doli pod skalami, ni videla nič, nego to neskončno morsko pustino, in za njo — tam — tam — oh! Žena ni čula niti onih težkih umerjenih stopinj nekoliko mož, ki so se bližali od dveh stranij k hiši; tudi jih ni videla, dokler niso obstali prav pred njo.

Prestrašila se je in osupnila.

Izpod nagubanih plašcev, krijočih službeno obleko (uniformo), bliskalo se je orožje.

„Koga imaš tú?“ uprašal je poveljnik straže, vidno vodnik ostalih, angležki.

„Moža in otroka“, odgovorila je tresoč se.

„Kako se imenuje tvoj mož?“ izpraševal je vodnik dalje.

„Kratki“.

„Ha, ha, Kratki?! To je znamenito priznanje! Tega iščemo. Kje je?“

„Že spi. Ali za Boga, kaj — — —“

Ni dokončala, kajti v tem je že njeni mož stopil iz hiše.

„To je on. Primate ga!“ velel je vodnik, in

nekoliko krepkih rok uklepalo je takoj potem branečega se Kratkega.

„Zakaj me uklepate? Saj nisem storil nič“.

„Za božjo milost, kaj se godi tu?“ klicala je žena. „Ivan, govori, ali si nedolžen? Ti moraš biti nedolžen!“ In vrgla se mu je na prsi.

„Pomiri se, Marija, nedolžen sem, slavni generalni odbor se prepriča.“

Kratki je poznal uniforme in po njih je vedel, v kakošno oblast je prišel.

S silo so odtrgali ženo od ujetnika, uklenili ga na rokah in na nogah, in nebrigajoč se za zdihovalje žene, deli so ga med se ter odšli.

Štirje redarji stopijo v hišo, pregledajo pod podrto ognjišče in slabo posteljo, ko pa ne najdejo nič, razen ostankov jedila, odidejo prazni.

Kakor deblo, zlomljeno od burne vihre, pade žena na tla, zgublajoč zavest. Toda le trenotek trajala je njena odrevenelost. Vzdignivši se skoči v hišo in pogleda na speča otroka, ki nista vedela, kako težko jih je doletela usodna roka. Zdelo se je, da omahuje v zadregi. Pomakne se k urodu, a povrne se zopet. Poklekne k otrokoma, pogleda h križu, vzpne roki in zopet zalomi ž njima. Potem napravi otrokoma znamenje Onega, katerega podoba je visela nad posteljo, in skoči ven ter hiti proti mestu.

Hotela je vedeti, kam peljejo njenega moža. Generalni odbor poznala je le iz govorice in to

iz govora onih ljudi, v katerih sredi je živela, ki so imeli po večini ne le jeden uzrok, sovražiti varnostni odbor. Kedor je prišel njemu v roke, to je veljalo skoro toliko, kolikor iti v smrt. Pred mestom je dotekla provod. Hotela je pririniti se do moža, a zastonj je to poskušala, stražniki odso jo pahnili strani in grozili, da še njo primejo, če se ne umakne.

Še to! Kaj bi pa bilo z Venceljčka in Marijice? In kaj bo ž njima in ž njo, če — —

Od daleč je šla za možem.

V mestu je bilo do tedaj šumno; in naj si je šel ta sprevod po manj prometnih ulicah, vendar je rastla z vsakim korakom truma radovednežev za petami redarjev. Na „Battery streetu“ je izginil Ivan Kratki za težkimi vrati sodnega dvora.

Njegova žena je stala doberšno uro pred okni, kakor bi čakala, da stopi iz vrat mož svoboden in nedolžen. Na mesto tega zabrla je luč iz okna, pri katerem je uprav stala. Po naključbi pogledala je noter. Bila je to celica št. 4.

Črno, pusto je bilo v njeni duši. Kri jej je zastajala v žilah od tega, kar je videla v celici ječe: Kakor razbojnika prikovali so tam njenega moža k železnemu krogu v zidu med posteljo in oknom. Hotela je zakričati, a ni mogla dati glasú od sebe in jedva se je zdržala na nogah.

„O moja žena! Moji otroci!“ oglasilo se je do nje, kakor iz groba.

„Ivan!“ spregovorila je vendar.

„Domov idi, k otrokom!“ začula je spet iz živega groba, in to jo je pripravilo k pameti.

Hotela je še nekaj spregovoriti, morda besedo tolažbe, morebiti le samo „z Bogom!“, toda že se je bližala straža od vrat.

Žena je bežala, dokler jo za mestom niso zapustile moči.

Konečno se je privlekla domov.

Otroka sta mirno spala.

Premagana od bolečine, vrže se v obupnosti k otrokoma na ležišče.

„Ali je to poskušnja, ali je poguba?!“ zakliče z glasom, presunljivim do kostij, upirajoč h križu na pol preobrnjene oči.

„Gospod reši nas, poginjamo!“ zdihovala je potem.

Nekateri ljudje v dobi nesreče molijo, drugi se v obupnosti končajo, drugi spet utapljajo svoje gorje v žganju.

Dokler se more človek k molitvi povzdigniti, še ni izgubljen, in mnogi, ki se meče svojevoljno v naročje smrti ter pogublja telo in dušo, bil bi rešen, če bi iskal tolažbe pri najdobrotljivejšem Zveličarju, mesto v obupnem samomoru. Le slaboten, ničvreden človek konča se samomorom.

Poglejte hudo obiskovano ženo! Niti v tem času najgroznejše stiske, ko sta brezupnost, obupno že stegovala po njej svoje lačne roke, ko je mogel

jedini skok tam v ono črno globočino pod skalo na mah končati vse njeno trpljenje na svetu, — niti sedaj ni izgubila nadeje v božjo pomoč, ni izgubila zaupanja, da je gorjé nad njo poslano le samo gola preskušnja in zaslužena časna kazen.

Kolikokrat je, prej nego je ohripel njen glas od gladú, boleznij in bēde, v najtežjih časih zapela s celim srcem:

„Ko je najhuje, najbližji si Ti,
Najprej pomoč pri Teb' se dobi;
Ti nas podpiraš v sili,
Če smo te zvesto prosili!“

Danes pa ni mogla več peti, pač pa še moliti. Kakor pred večerom, ko je njej in otrokoma lakota razsajala po telesu, tako je tudi zdaj pokleknila na slamo poleg spečih otrok in sklenila roki. Ni več tožila, njene ustnice šepetale so potihoma molitev k prestolu. Najvišjega, prošnjo do božje Matere, katere sv. ime je s ponosom nosila in v koje obrambo in priprošnjo je priporočala sebe in otroke, pred vsem pa svojega moža. Nevedé je gibala živeje z ustnicama posamne besede izrekujoč, spočetka brez zveze, pozneje v celih stavkih; naposled je molila na glas. Glasovi molitve so postajali ubrani, zlijali so se v napev. V polumraku kočé, osvetljevane od pramena mesečnih žarkov, ki je semkaj prodiral pri zagrinjalu do tedaj zvitem, glasila se je veličastna kitica:

„Spomni se, kraljica mila,
Da ni bilo slišati,
Da b' Ti koga zapustila,
Ki jél je Tebe klicati“.

Mali Venceljček se je prebudil.

„Mama, kdo to poje? Ali je angeljček?“

Ubožec, bil se je že odvadil materinemu
spevu.

Ona, vzbujena iz svoje zamišljenosti nagne
se k dečku in poljubivši njega in deklico, poleže
ga spet in ga uspava.

Deček je brzo zopet zaspal.

Mati sede k otrokoma na slamo. Na spanje
niti ni pomislila. Sklenjeni roki držeč v naročje
spuščene, zamislila se je globoko. O čem neki?

Daleč, daleč nazaj in daleč odtod zašla je
v mislih! — — —

Bilo je pred sedmimi leti.

V Borovnici slavili so šumno svatbo; veseli,
po nekoliko lahkomišljen ženin vedel je k oltarju
neskušeno, osemnajstletno deklé. Ženin je bil last-
nik lepe halúpe, ki jo je prevzel brez dolgov od
svojih roditeljev, ker ni imel bratov ni sester; a
nevesta je bila — ona sama.

Kratki ni bil sicer kedo vé kako skrben, a
ipak bil je pod nadzorstvom roditeljev uzoren pri-
drug (inož) in priden gospodar.

Marija je prinesla v hišo lepo pomoč, in šlo
jim je dobro; samo to jej je kalilo mir in žalilo

njene stariše, da je Kratki maral le za svèt svojih in svoje ne dosti previdne glave.

Nekoliko let je minolo v zakonu srečno in mirno. Bog jih je blagoslovil na premoženju in obitelji. Bilo jih je vedno več. Mali Venceljček letél je že po vasi, manjša Marijčka se je lovila okoli mamice in najmanjši Frančišek je počival v zibelki.

Nič ni kalilo rodbinske sreče pri Kratkih, nego — pač vendar nekaj.

Nekedaj se je vrnil Kratki nenavadno razburjen s sejma.

„Ti, Marina, začel je brez vsakega uvoda, ali bi ne imela rada dvor ali pa celo graščino?“

Žena, misleč, da se ga je Kratki malo preveč nalezel, najsi ni bila to njegova navada, je odvrnila smehom: „Saj veš da! Kdo bi pa tega ne želel?!“

„To je le od nas odvisno“, nadaljeval je mladi kmetovalec. V Ameriki je kraj, pravijo mu Kalifornija, tam se ti vali zlatá v strugah, kakor pri nas pesek.

Gospodinja je pazljivo poslušala.

Meneč, da ga s tem vzpodbuja, razkladal je Kratki vedno bolj razvnet:

„Koliko se mora pri nas človek truditi in ubijati, predno si prihrani revno stotnico, a tam pa se more bogastvo grabiti s polnimi rokami.“

Žena je še vedno molčala. A pred njenimi očmi bliščali so se kupi zapeljive rude; slišala je

že tû in tam krat'e in nedoločene govorice o zlati zemlji tam za morjem, a glej, zdaj je že dobil njen mož določnih vestij! Torej pa vendar niso šlé na prazno tja one tri rodbine iz Zabéglic.

Izpustimo daljše ravnanje Kratkih. Pregovor: „pijani so belega kruha“ uresničil se je tudi pri njih.

K lastni njihovi zaslepljenosti prišlo je še to, da je samski bratranec Kratkega skrivaj vse poprodal ter se napravljal čez morje — todá to nikakor ne na skrivnem.

Zastonj so bili previdnostni prigovori in prošnje roditeljev Marijinih. Kakor bi jih obsedel hudi duh, takorekoč na vso silo in pod ceno so prodali halupo in vse imetje. Kupili so to stariši Kratkega.

„Gospod Bog Vam to blagoslovi, vsaj to ne pride v ptuje roke“, s temi besedami oddajal je mladi svoje gospodarstvo roditeljem in to s tako mirnim smehljajem, kakor bi se reševal bremena.

Oster veter je pihal po strnišču, jesen se je oglašala z žoltečim listjem in zjutranjimi meglami, ko so Kratki z bratrancem na sanenem vozu zapuščali svojo zibelko, rojstno vas, zapuščali roditelje in znance, zapuščali zemljo, ki jih je do tedaj živila, zapuščali krajáne jednakega jezika — ne brigajoč se za to, da je bolje doma krajec hleba, nego li v ptujini cela krava; ne boječ se nevarnostij na morju in v neznanih pustinah, ne-

varnostij, ki jih niso poznali in o kojih niso imeli niti najmanjšega slutja; grešeč tako z lakomnostjo in hrepenenjem po mamonu, grešeč sami nad seboj in najbolj nad svojimi otroci.

Do sem dospela je nesrečna žena v svojih mislih. Hoteč s silo prurušiti daljne spomine, stisne svoje sence z dlanmi in leže na posteljo. Skušala je, da bi mogla zaspati; a ni jej šlo po volji.

Podoba, najbolj strašna od vseh ostalih, vzdigovala se je nad gladino njene zavesti. Videla je sebe in moža na krovu ladije; vsak njiju držal je na roki jednega starejših otrok, mož Venceljčka, ona Marijico. Stali so pri naslonilu. Okoli njih so se zbrali skoro vsi popotniki. Na obličju zrcalila se je pobitost, njo samo in njenega moža pretresala je grozna bolečina.

In kje je najmanjši njiju otrok, pol leta stari Frančišek? Tam — tam — v tem kosu — platna, katero neusmiljeni mornar uprav meče čez okraj krova v valove.

Tak je bil pogreb njiju deteta na širnem morju.

Spomin na ta strašni dogodek iz njiju življenja še zdaj omanlja ženo in mater.

Ne dolgo po tem se vidi na obrežju ameriškem.

Došli so čez dan. Brez nezgode so priblodili s svojimi zaboji do prvih mestnih hiš. Šum in hrum v ulici jih je tako rekoč omamljal. Šteli so si v

srečo, da se je v bližavi pokazala gostilnica. Vstopili so tjá. Nova težava: nikdo jih ni razumel.

Konečno so se zgovorili z jednim natakarkjem, ki je mešal nemščino z angleščino, kakor bratranec Kratkega nemščino s češčino.

Ko so oddeli zaboje gostilničarju v shrambo, prašali so takoj po zlatem pesku. Natakark je tolmačil njih uprašanje gostilničarju.

Oba in navzoči gostje, po večjem mornarji, udarili so v preširen smeh. K svojemu strmenju so izvedeli naši izselniki, da njih zakladi visé nekje v zračnih gradovih, ali, da počivajo na dnú gorskih potokov in rek.

Po nasvetu gostilničarjevem razprodali so vse, kar bi je moglo zavirati na poti v gore, in šli so v Kalifornijo, noseč s seboj samo neizogibno potrebne reči.

Bilo je po novem letu. Tako dolgo je trajala pot, kajti parnik se je zadrževal nekoliko na postajah.

Podnebje Kalifornije je dopuščalo iti v gore še le v februariju, če tudi na pobrezju — razen malo megle — veje mirni morski veter tudi v januariju in gorkota le redko pade pod ničlo. Toda v gorah je to drugače, in dokler ne minejo mrzlo deževje in povodnji, ni možno iti na pot.

Kratkih lastila se je stiska in strah. Življenje je bilo pri največji skromnosti tako drago, da so njihovi denarji tako rekoč izpuhtevali, in če bi

imelo slabo vreme trajati le še nekoliko tednov, ne ostajalo bi jim niti za mezga, niti za živež.

Orožje in orodje so imeli že pripravljeno.

Poleg vsega tega se je vedel njih prijatelj, bratranec Kratkega, vedno bolj hladno do njih, dà, postajal je celo brezobziren, očitajoč jim, da bi se ne bili smeli izseliti z otroci, da bi jih bili morali pustiti pri babicah in dedih, da so jim nepotrebno breme. „Dobro še, da je Frančišek — —“

Ni dokončal; čutil je najbrže, da je povedal preveč. Bilo je že tega dovolj, kajti v svoji naglici se je skregal z roditelji ubogega črviča, ki je prišel morskim volkom v živež.

Ker je bil nagle jeze in občutljiv, odšel je takoj iz gostilne, in ni se vrnil več.

Izginil jim je brez vsakega daljnega sledú.

Poizvedovali so po njem ves dan brez uspeha. S tem — zdelo se je — dosegla je njihova stiska svoj vrhunec. Toda — hujše, neskončno hujše težave so jih še čakale.

Njihovo bivanje v San Frančišku potegnilo se je do konca februarija, in ko so naposled menili oditi, je prišel gostilničar na dan s tako pretiranim računom, da so ostali skoro prazni, ko so to izplačali.

Kako oditi v gore brez živeža, brez spremstva, ko je bil tu en sam moški? Da ni bilo izdaje bratrančeve, slo bi bilo vse drugače.

Dva moža več izvršita in skupno mogli bi

se prej poveriti vodstvu ptujega, nezanesljivega vodnika, nego jedna sama rodbina, obtežena z dvema nedoraslima otrokoma. Dà, zares obtežena! Njih prijatelj ni govoril popolnem neresnice: zakaj nista pustila otrok doma? Majhen Francišek — — in misli stiskane žene zablodile so znova k pogrebu na krovu.

Potem je videla sebe na potu v gore. Srečna naključba združila jih je v gostilni s polovičnim domačinom, Nemcem, nekodi od Svitave, ki je znal dobro češki. Doma, v domovini bi pač ne bili tako na mah pristali k Nemcu, toda v daljni tujini sprejeli so radi vsakogar za prijatelja, iz kojega ust so tekli glasovi dragega maternega jezika. V domovini ni prodrla nikdar k njih sreč narodna zavest in ljubezen k očevini nad nedoločno meglenost — kakor pri stotisočih drugih — stoprav tujina je morala njihove značaje tako izobraziti v tem pogledu, morala jih je naučiti, ljubiti domovino in jezik, podedovan po praočetih.

Nemec je bival v San Francišku že nekoliko let. Poznal je tamkajšnje ljudstvo, običaje, mesto in okolico. Zval se je Vecler. Prišel je isto tako zlatá iskat, todá — šlo mu je, kakor mnogo drugim. Porabil je, kar je imel in potem postal težak, (nosač). V goro na svoje roke niti prišel ni, mesto tega pa se je dajal — spočetka z drugimi skupaj, pozneje tudi sam — najemati za vodnika in delavca v izpiralnicah za zlato, imajoč vselej zago-

tovljen tudi del dobička poleg mezge (plače). Trdil je, da se mu izvrstno godi in da upa po daljših dveh ali treh letih vrniti se domov kot bogatin.

Ali morda ni lagal?

Vecler je ponudil Kratkim svojo družbo za skupni dobiček in oni so to radostno sprejeli.

Prvo noč prespali so v skalnati votlini. Ne navajeni težavni hoji so jedva dospeli do tja.

Jeden mož po vrsti je imel stražiti; do polnoči Kratki, od polnoči Vecler.

Todà, ko so se za jutra prebudili, bil je Vecler kdo ve kjé, ž njim pa je šel tudi mezeg, zaloga jedil, orožje in ostali denarji.

Okradeni skoro do golega so se vrnili v mesto. Po nasvetu gostilničarja, ki jih je iz usmiljenja ves teden zastonj obdržal pri sebi, najeli so razpalo hišo na „Kitajskem bregu“, stradali in trpeli dalje nego eno leto, s trudom preživljajoč se s težkim delom v pristanišču. Učasih so ostali več dnij brez dela.

Jedina njihova želja je bila, da bi se mogli vrniti v domovino, todà spolnjenje iste umikalo se je v nepregledno bodočnost.

Kolikor jim je ostajalo premoženja, imeli so v njihovem stanovanju: Nekoliko cunj in počrneli križ.

Kratkega žena ne bila bi se ločila s tem spominkom niti za pol sveta.

V najhujših dobah zatekala se je k njemu, išoč in nahajajoč tú tolažbe in krepila.

Niti tedaj ni prestala upati, ko jo je zadel udarec stokrat hujši od vseh minolih: Njen mož v ječi odbora za javno varnost, od koder je vedla skoro le jedina pot — na vislice!

Za nekoliko dnij ponujal se je bil zastonj k delu; skromni živež je bil pošel. Večer za večerom prihajal je domov prazen, naposled po ves teden sploh niti prišel ni. Potem je prišel. — — —

Konečno, po nekoliko dolgih mučnih urah budenja zahtevala je priroda svoje pravo; spanec, dobrotnik vseh nesrečnih, ulegel se je na trepalnice izmučene žene.

Na vzhodu rudečili so se vrhovi Siere Nevada v zlatu in škrlatu, ko je zaspala.

Spala je nepokojno in to ne dolgo.

Prebudilo jo je otročje šepetanje. Venceljček in Marijica sta sedela na posteljici in se veselo razgovarjala o kravicah, ki jih je za njiju mamica shranila tam za morjem. Deček je prav gostokrat ponavljal sestrici pravljico, s katero ga je mamica tolažila ob času gladovanja, in ponavljal jo je vedno z enakim veseljem; saj se je še vedno spominjal na kravice s prejšnjega doma.

Po očetu otroka nista prašala matere, kajti vajena sta bila njegove odsotnosti.

Ko sta pa slišala od matere, da tata ne pride

dolgo časa, prašal je Venceljček: „A kdo nam bo pa nosil kruhca?“

Materi so se zalile izsušene oči.

Otroka, to videč, spustita se tudi v jok, ne vedé za pravi uzrok. Saj bi itak ne bila razumela velikosti te nesreče.

Oj ti blažena nezavest otročja, koliko nezmer-nega gorjá in trpljenja odpraviš z nekoliko solzami!

Žena je pomirila otroka z laskanjem in ostanki učerajšnje večerje.

IV.

Pobeglega in zopet ugrabljenega ujetnika je pripeljala straža naravnost pred preiskovalnega sodnika. Tako se je glasil začasni ukaz.

Sodnik je sprejel Kratkega s prodirnim pogledom, upirajoč vanj svoje oči, kakor bi ga hotel pregledati celo do dna duše. Bil je razjarjen; toda premagoval se je, da bi se vzdržal.

Nekoliko časa je trajalo molčanje.

„Pristopite bliže, Kratki“, velel je potlej sodnik.

Ujetnik se je očitno stresel in izvalil oči.

Sodnik je moral ponoviti svoj ukaz.

„Kratki, ali še vedno tajite svoje grdo dejanje?“

Genjeni gospod, jaz nisem storil nikakega grdega dejanja, trdil je odločno obdolženec, zategajoč angleščino s svojim posebnim ptujim glasom.

„Kako, vi se drznete še vedno tajiti?!“ za-

kričal je sodnik ustajaje. „Vi, pri dejanju zasačeni hudodelec, učeraj pobegli odtod. . . Pri moji veri, dvanajst let sem bil odvetnik, že tretjo dobo sem izpraševalni sodnik, a tako trdovratnega hudodelca še nisem poznal do danes. Naposled zatajite še sami sebe! Kako se imenujete?“

„Ivan Kratki“.

„Čudim se temu, da potrjujete vsaj to!“

„Prosim, cenjeni gospod, kako me pozna slavno sodišče?“

Ha, človeče, vaša drznost je uprav neizmerna!
— Od kod ste?“

„Iz Borovnice na Češkem“.

No, tega tudi ne tajite! Ali ste poročeni?“

„Dà, in oče dveh otrok“.

Sodnik se je zasmeljal, toda z mrzlim, skoro strašnim smehom.

„Kje ste vzeli tako nakrat ženo in otroke? Pred nekoliko dnevi ste povedali, da ste samec“.

„Kaj jaz, cenjeni gospod?“

Bilo je to čudno zaslišanje.

Kratki je tajil trdovratno vse po vrsti: svoje izpovedi minolega tedna in to, da je ustrelil neznanega zlatokopa in da je bil zagrabljen pri dejanju; tajil je naposled tudi to, da je bil ujet in zaprt in da je pobegnil iz ječe.

Nadeja sodnikovā, da izvé vsaj, kod se je bilo posrečilo zločincu uteči iz ječe, bila je pač uničena po tem tajanju Kratkega.

Sodnik je bil ves iz sebe. Kako bi tudi ne bil? Nevarni razbojnik in morilec, katerega je sam osebno zaslišal, človek, na katerem si je ogledal in zapamtil vsak gibljaj, vsako gubo, katerega istovetnost je bila nedvomno dokazana z lastnim priznanjem in uradno poverjenimi listinami: ta mu trdi zdaj na oči, da ga nikdar ni videl v svojem življenju, da je vse obdolženje le zmota, da sploh do te dobe niti ni prišel v dotiko s sodiščem na „Battery street!“ In k vsemu temu sklicuje se na priče, ki imajo dokazati, da je bil oni čas drugje.

Razljučen, razsrjen ukazal je sodnik straži, naj odvede Kratkega.

Bila je zanj pripravljena podzemna celica, v katero so zapirali najbolj nevarne zločince.

Toda sodnik je razsodil drugače in ukazal, da bi ga odpeljali v celico št. 4 in zavarovali s prikovanjem spon na nogah k zidu.

Kaj je privedlo k tej spremembi ukaza? Sodnika je begala po glavi misel, da Kratki poskusi uteči iz istega kraja na isti način, kakor prej. Podvojena straža mu gotovo to zabrani, ob enem pa objavi, kod je bil pobegnil — poprej.

Celica št. 4 je znova hranila v svojih zidovih Ivana Kratkega.

Vrnimo se zdaj v hišo na Kitajskem bregu.

Bliža se poldne.

Otroka se igrata v pesku pred kočo; mati napravlja nekaj obeda na polrazdrtem ognjišču.

Lica je bolj bledega in izmučeno nagubana so od solznih srag in ustnice stiska globoka boleost.

Zgodaj za jutra je bila v mestu.

Ker si ni domišljala, da je obdolženje moža tako grozno, je hitela k preiskovalnemu sodniku, kateremu se je predstavila proseč, da bi smela pregovoriti z možem.

„Dobro, da ste prišli, sicer bi bil poslal po vas“, izrekel je sodnik resno: na to jo je jel ostro izpraševati, posebno o tem, kedaj je odšel Kratki od doma, kedaj se je vrnil in kaj je govoril ob vrnitvi.

„Vse se ujema“, dejal je sodnik. „Samo to, kje je vzel teh 10 dolarjev. Brez dvombe pri novem zločinu.“

„Pa zakaj imate zaprtega mojega moža?“

Sodniku ni bilo težko izpoznati, da žena ne vé o zločinu moževem in da torej ni deležna; zato jej je odgovoril na uprašanje.

„Moj mož morilec?!“ vzklikne Kratka s presunljivim glasom: „Potem je morilec vsakedo!“

Sodnik ni bil le sodnik, nego tudi človek. Čut človekoljubja vzbudil se je v njem, ko je zrl na nesrečno ženo pred saboj. Prevzet milosrčnosti dél jej je:

„Bodite pametni, zdihovati je tu zastonj in prepozno. Njegova krivda je dokazana zadostno in umora ne opravičuje niti siromaštvo niti glad. Ali ga hočete videti?“

„Hočem dà, oh, moram ga videti!“

Sodnik je privolil s pogojem, da bode navzoč pri tem. Imel je — poleg sočutja še drug povod k temu privoljenju. Upal je, da se Kratki s čim izdà, bodi si z besedo, bodisi s pogledom, in pa hotel se je prepričati, je - li ta v resnici njegova žena.

Postal je skrajno nezaupen.

Snidenje morilca z ženo zagrremo z zavojem sočutja, omenjamo samo jedno dejstvo, ki se je vršilo v ječi.

Žena, naslonjena možu na prsih, upila je obupno:

„Ivan, ti si nedolžen, ti moraš biti nedolžen!“

In Kratki, vzdignivši roko, kakor k prisegi, je izrekel s povišanim glasom:

„Gospod Jezus križani, bodi mi na pričo, da nisem storil nič slabega“.

Sodniku ni ušlo, da se je pri prvem zaslišanju uprav s temi besedami bil začel zaprisegati.

S težavo se odtrgali ženo od Kratkèga. Kakor v nezavesti lezla je iz celice in kakor brezzavestna je šla na ulico. Zunaj se je vzpametila. Približala se je k okencu celice št. 4. in pritisnila razpaljeno čelo k omrežju.

„Ivan, moj Ivan“, upila je.

„Nedolžen sem, pomiri se in pojdi domov, otroka sta sama“.

Straža jo je odgnala, morala je iti.

Na poti je kupila za drobiž, ki ga je imela od učeraj v žepu, jedil blizo za dva dneva.

Doma sta jej pritekla otroka veselo naproti. Bila sta nasičena, in več ne terja siromašni otrok; saj nista poznala prijetnejšega čuta, nego to, da je bila lakota potolažena.

Ko je zvečer molila navadne molitve z otrokoma, priložili so danes še en očenaš za očeta, in ko je otrokom oči stisnil tolažitelj žalostnih mislij, t. j. tihi spanec, odpravila se je žena spet v mesto. Hotela je danes še enkrat slišati od moža, da njegova vest ni obtežena z umorom. Previdno je lezla po ulici k oknu ječe.

Stražniki pri vratih niso pazili na njo. „Ivan, Ivan!“ klicala je skozi omrežje.

„Marija, ali si ti?“

Jeden stražnik je stopil skozi vrata in jel korakati vzdolž (poleg) hiše.

Kratka se je streznila, ipak je obstala na mestu.

Straža ni pazila na njo, hodeč kraj nje, kakor bi tú ne bilo nikogar. Kratka ni sumila, da se to godi vsled sodnikovega povelja in da stražnik pozorno opazuje vsak njen gibljaj, pozorno posluša vsako besedo.

Kratka je prebila dalje nego učeraj pri oknu ječe, in ko je odhajala, šepetala je: „Hvala Tebi, vsemogoči Bog! Če trpi, samo da svoje vesti ni oskrnil. In naj bi tudi izgubil telo, samo da je

rešena njegova duša. Toda Tvoja večna pravičnost ne dopusti — —“

Besede so jej zamirale na ustnah.

Vrnila se je domov. Prestrašila se je pogleda, ki se jej je tú ponudil. Otroka sta ležala na strani, postelja je bila razdrta. V prvem trenutku polasti se je strah, da sta otroka poškodovana. Priskoči in se nagne k njima. Odmerjeno pravilno dihanje je pričalo, da pokojno spita, naj si sta le z glavo počivala na slami.

Kaj se je godilo tú? Ali sta se otroka sama prekutila tako na stran? In kedo je razgrebal slamo?

Zla slutnja jej je švignila v glavo. Segnila je v skrivališče, kamer so bili učeraj skrili denar, jamica je bila prazna.

„In k vsemu temu še to? Okradeni smo do poslednjega!“

Zavest jo je zapustila. Dolgo je tako ležala, dokler je ni pripravil k zavesti veter, ki je zanašal od morja hlad in meglo na pobrežje.

Otroka sta se obračala; tiščala ju je trda posušena zemlja, na kateri sta počivala gola.

Brezmiselno kakor stroj preložila ju je na slamo. Divje in krute misli pa so jo tako razburjale, da je skoro izgubila jasen razum.

Legla je k otrokoma, morebiti niti ne vedé, da to dela.

Solnce je posijalo že skozi špranje v hišo, ko so se prebudili njeni stanovalci. Tega dne bili

so še zavarovani od glada z jedili, učeraj kupljenimi, katere je tat bil pustil nedotaknjene.

Tatú iskati bilo bi zastonj, dà, prav nevarno.

Najbrže je kedo poslušal njihov pogovor, ko je Kratki prišel domov v torek in je izvohal, kam so shranili peneze.

Kaj naj začne mati z dvema otrokoma brez očeta in brez denarja? Kedo se na njo ogleda ter jej dá dela, in komu bi izročila otroka? Neštevilno-krat je že iskala kakega dela, toda bila je vedno in povsod odbita, da jo z otrokoma ne morejo najeti. A zmirom jih same puščati? Tresla se je strahu, ko je nekedaj morala oditi za eno uro ali dve, in jemala ju je raji seboj.

Kaj naj le začne?

Poldnevni solnčni žarki so se gorko upirali ob bregove, ko je odšla Kratka v mesto, držeč Venceljčka z jedno roko, na drugi pa nesoč Marijico.

„Otroka, pojdimo k očetu. Morate lepo prositi, da bi ga gospodje sodniki pustili domov“.

Po svojem prostem razumu gojila je nadejo, da se sodniki ne bodo protivili prošnjam nedolžnih otrok; imajoč poleg tega moža za nedolžnega je domnevala, da niti ne more biti drugače, nego da ga izpustijo. Tako je mislila včasih. Bili so pa tudi trenotki, ko ga je v duhu že gledala pod vislicami.

Otroka nista razumela, vendar pa sta obljubila, da bodeta prosila. Samo da se očka povrne prej nego tedaj v prejšnjih minolih časih!

Zjutraj po njegovem zaprtju privedli so Kratkega k dolgemu in utrudljivemu zaslišanju, in to k samemu predsedniku, ki je, obveščen od preiskovalnega sodnika, da je begún že ujet, prišel izrednega dne v sodišče. Po ukazu predsednika šli so, ko je Kratki spet vse trdovratno tajil, po vse stražnike, ki so preč tednom zalotili Kratkega. Po naključni ni bil tega dne nikdo iz teh v službi zunaj mesta.

Zgodilo se je, kakor je slutil preiskovalni sodnik: vsi so določno spoznali Kratkega na prvi pogled.

A Kratki je ipak tajil.

Pošljejo po gospoda Johna Franka. Ali ta je bil na nesrečo odpotoval po kupčiji in ni pustil doma nijednega naznanila, kedaj se vrne.

Zaslihanje se je moralo pretrgati.

Jedva je bil odveden Kratki v svojo celico, privel je stražnik njegovo ženo z otrokoma v uradnijo.

Prosili so na kolenih, prosili tako milo, da bi bili omečili kamen — toda brez vspeha.

„Pravičnosti se mora zadostiti!“ odbil jih je predsednik ostro in ukazal straži, da bi jih odvedla in ne pustila več noter.

„Ali nam ne dajo tatika?“ prašal je Venceljček močnim jokom.

Pred omrežje celice št. 4 stiskala se je skupina treh glav. Mati je kazala otrokom očeta, priklenjeverigo kakor divjo zver.

Saj je morilec stokrat hujši, nego divja zver. Ta mori z nespoznanega nagona, a oni z razumom in prosto voljo.

Kratki, stoječ na postelji pri oknu, podal je prosto roko ženi in otrokom; hoteli so jo poljubiti, toda niso je dosegli.

„Tata, tata, pojdi domov!“ prosil je Venceljček in Marijica je to ponavljala za njim.

„Skoro pridem“, tolažil jih je Kratki, naj si je bil prepričan uprav o nasprotnem.

Zdelo se je, da ne izgubi poguma. Ali, ko mu žena pové, da so okradeni in da bodo jutri brez živeža, tedaj je bolešno zakričal.

Nagibalo se je k večeru, ko se je vračala Kratka z otrokoma na Kitajski breg. V tem dolgem popoldnevu je mnogi potnik postal in se ogledal za čudno skupino, toda večina iz njih gotovo le iz vsakdanje radovednosti; mnogi se je obrnil z zaničevanjem od rodbine zločinca, dà, neka v svili šumeča gospa pljunila je na Kratko.

Drugega dne pred poludnem pritiskale so se spet ravno te postave k rešetki št. 4 na „Battery street“. In to se je ponavljalo dan za dnevom. — —

Izpraševanje Kratkega vleklo se je nepričakovano dolgo. Prav za prav pa je bila preiskava že dokončana, ko so bili njegovo istovetnost s prisego potrdili vsi stražniki, ki so ga bili v prvo ujeli, in tudi še preiskovalni sodnik; — Kratki ni

mogel dokazati, kje bi bil drugje za časa onega hudodelstva.

Tudi domači sodniki sešli so se najbližji ponedeljek, da bi odločili o življenju in smrti hudodelca, toda vsled gorečega prizadevanja jednega porotnikov je bila obravnava odložena, dokler bi se ne povrnil s potovanja gospod John Franke.

Predno se je sodišče razšlo, poklicalo je ječarja na preslišanje.

„Kaj novega?“ prašal je in h kratu pozival predsednik. Ječar se pokloni in položi desno roko na prsa, da bi tako izkazal čast po predpisih, pristopi k mizi sodnijski ter naznani: „Čestiti gospodje, slavno sodišče! Štejem si v svojo dolžnost naznanjati, da ujetnik št. 4 hoče umreti za lakoto“.

„Kako da? Torej izlakotovati se hoče? To je nov dokaz njegove krivde!“ izreče jeden sodnik. „Očitno hoče uteči vislicam“.

„Izjavite se jasneje!“ veli predsednik.

„Čestiti gospodje, slavno sodišče!“ Vsled ukaza straža ne odganja ujetnikove rodbine od okna njegove celice. Ko sem opazil, kako ujetnik dan za dnem slabi, naj si se mu podaja hrana redno, skušal sem zvedeti uzrok.

Ječar obmolkne.

„Nu — pa?“

„Jetnik št. 4 daje svojo jed otrokom in ženi, sam ne užije skoro nič“.

Mej poslušalci nastal je šum; čuli so se glasni

izrazi sočutja in občudovanja. Tudi sodniki so bili ginjeni in oni, po čegar njegovem trudu je bila razsodba odložena, reče razločno: „Tako ne ravna zločinec!“

„Ne prenažite se!“ odvrne predsednik.

Tudi v najtrdovratnejšem zločincu vzbudi se včasih vest, posebno, če mu ne kaže rešitev. Gospodje, nasvetujem, da bi ujetnik št. 4 od danes dobival dvojni delež hrane.

Nasvet je bil sprejet brez najmanjšega ugovora in ječar, kogar obličje ni moglo zatajiti notranjega zadovoljstva, hitel je, da bi izvršil odlok sodstva s podvojenim obedom.

Občinstvo ni zaostalo za sodniki v dobrotljivosti.

„Kaj děste, gospodje in gospe“, oglasi se neki zelo majhen Španec, „otroci ne morejo kaj za svojega očeta; napravimo biro za nje. Mož naj visi, ženi in otrokom hočem pomoči“. In sam je prvi položil dar v svoj klobuk.

To je obraz z ameriškega društva.

Bogati Španec ponudi se, da hoče osebno oddati nabrane novce ujetnikovi ženi, ko pride o poldne k oknu ječe.

Toda že se je oglasil zvon s stolpa nedaljne cerkve sv. Izakā.

Sodniki so odhajali iz sodne dvorane, za njimi razgrinjalo se je občinstvo. A po ulici se je bližala slabim korakom še mlada žena, a zaslabela in iz-

mučena od nesreče in gorjá; krpe visele so ž nje in obeh otrok, ki jih je peljala za roke in katerima sta glad in pomanjkanje strahovito zrla iz objokanih očesec.

Pred oknom ječe se ustavijo in pritisnejo se k zidu, da bi ne bili na poti.

„Battery street“ ni bila nikdar mnogo oživljena, a v tem trenutju vladalo je tu neobičajno gibanje, čegar vzrok nam je znan.

Španec pristopi h Kratki. Hotel je morda v svoji govorljivosti dolgo besedovati, toda zaprl mu je usta jedini pogled na to posebljeno bedo. Samo to besedo izreče:

„Vzemite!“ Na to izsuje denarje Kratki v naročje ter izgine v gnječi.

Obdarovana žena je upirala steklene svoje oči na množico, ki se je radovedno gnetla okoli nje, kakor bi ne vedela, je-li res, da ima na raztrganem krilu toliko bogastvo. V svoji toposti in presenečenju se niti ni spomnila, da bi kako izrazila svojo zahvala.

Prej, nego mater vzdignili so denarji Vencljčka, kogar živahnost ni bila doslej uničena.

Kratka pogleda v naročje. Zdelo se je, da je presenečena in morda bi bila razsula peneze z naročja, če bi v tem ne bila pristopila neka gospa, ki jej poda žepno ruto.

„Tu imate, zvežite si denarje skupaj, za nekaj časa vam bo dovolj. A možu ne prikračujte hrane.“

Kratka je umela le pomen prvega stavka teh besedij, zato je tudi slišala gospo, o daljnem pa ni razmišljala.

Množica se je polagoma razšla.

„Marija!“ zasliši se iz podzemlja.

Zdaj še le je zbrala žena svoje misli in spomnila se je tudi poslednjih besedij ptuje gospe. Strašna misel švigne jej v glavo. „Da bi on, mož — — Pa ne, to ni možno; saj jej je vselej govoril, da mu to ostaja!“

„Marija!“ ponavljal je slab, bolesten glas, uprašujoč dalje: „Kaj se je zgodilo na ulici? Ná, tú imaš obed“.

„Ivan, oh Ivan, o da bi te mogla videti in to skrbljivo glavo objeti!“

Zaplakala je glasno. Večkrat je prosila v minolem tednu dovoljenja, da bi smela z otrokoma k možu v ječo, a zastonj; od prvega obiska ni smela k njemu, pred razglašeno obsodbo baje ne.

Grozna beseda! Potem torej pa bo smela k njemu, da bi se ločila. — —

„Marija, zahvali Boga, od danes bom dobival jedil tudi za vas“.

„Razumem, razumem!“ Jedel si malo, zdaj pa bi ne jedel nič. Ne sprejemem niti grižljaja ne“.

V tem trenutku pride ječar skozi vrata; prinesel je dovoljenje sodišča, da sme Kratika z otrokoma bivati pri možu vsak dan od jedne ure do dveh popoldne.

Kakó vesela in vendar kako žalostna je bila ta ura! Kratka pove ječarju, da nima doma kraja, kamor bi denar varno shranila; prosi ga, naj bi jej dovolil, da bi jih preštela in pri možu pustila. Toliko denarja davno niso videli: bilo je tega čez trideset dolarjev.

Tega večera legali so v hiši na Kitajskem obrežju v petem oddelku od mestne strani prebivalci z novo nadejo na zdrobljeno slamo.

Bog, ki jim je dobrotnike vzbudil ter jih rešil smrti za gladom, pomagal jim bode tudi dalje.

Kratka je klečala, predno je legla k počitku, dolgo pred sčrnelim križem, na pol sesutem zidu. Molila je in položila v molitev vso svojo gorečnost, katere je bila sposobna njena olajšana duša.

V.

Ali ste že preživeli kedaj teden mej upanjem in strahom o življenju osebe, vam najdražje? Jeli vam že strah premagoval desetkrat vse upanje?

Ta čut bo umel približno le oni, ki je prebil teden pri postelji težko bolnega človeka, ko so že zdravniki vse upanje položili samo v roke božje.

Približno pravim — bo umel ta čut. Kratka je trpela nerazmerno več, in to že drugi teden.

Njen mož je bil zaprt zaradi uboja in bilo mu je to že dokazano z nekoliko pričani. On sicer trdi svojo nedolžnost, in ona mu trdno veruje, da je nedolžen, ali — ali to spremeni njegovo usodo?

In če umrje na morišču kot ubijalec, preklet in zaničevan, če tudi nedolžen? Kaj pa, če je vendar-le kriv? —

Ali ga ni morda beda prisilila do najostudnejšega dejanja in zdaj taji le za to, da bi jo pomiril? Kratka ni dovršila te misli, ni hotela misliti dalje, da-si jo je po stokrat na dan motilo to strašno uprašanje.

Njenemu možu grozila je morda večna poguba! — —

Osodni dan se je bližal s polževimi koraki, a ipak strašno naglo.

V soboto se je oglasil gospod John Franke pri izpraševalnem sodniku za pričanje; končalo je neugodno za Kratkega.

John Franke je potrdil s prisego, da je morilec neznanega zlatokopa in ujetnik št. 4. ista oseba.

Tajenje Kratkega razjezilo je pričo tako, da je zaklical zaničljivo:

„To je hudobec, za kojega so tudi višlice mala kazen.

„Saj jim ne ubeži!“ obljubi sodnik.

Kratki se je tresel in skoro opotekal, ko so ga peljali spet v celico.

Sodna dvorana generalnega odbora je bila osodnega ponedeljka prenapolnjena v prostorih za občinstvo, natlačena tako, da bi klopčič ne bil padel na tla.

Sodniki so sedeli danes neobičajno resno, dà, temnega pogleda, za mizo, pogrnjeno s črnim suknom. Preiskovalni sodnik, opravljajoč h kratu tudi delo naših državnih pravdnikov, sedel je pri jedni krajših stranij (mize), njemu pri roki dva zapisnikarja. Malo od mize so bile priče, gospod John Franke in pet redarjev. Za zatoženca je bil napravljen sedež mej okni na strani sodnikov, z obličjem k odrom in galeriji občinstva.

Kratki je imel biti priveden takoj po pričetku obravnave.

Tudi žena Kratkega z otrokoma je bila takrat pozvana vsled prošnje obtoženca; morala pa je čakati v posebni sobi, dokler bi sodišče ne ukrenilo, da ima biti zaslišana.

Predsednik začne obravnavo s kratkimi besedami do porotnikov ter ukaže, naj pripeljejo zatoženca.

Nastala je dolga tišina. Vseh oči bile so uprte na duri.

Kratki je vstopil v spremstvu treh stražnikov. Njegova zunanost je pričala sicer bolehnost, a pogled njegov je vendar kazal mir in udanost v voljo Previdnosti. Hoja, če tudi opotekajoča, je kazala prej telesno, nego li dušno slabost. Sedši na odkazano mesto upré svoje kalne oči v sodnike, kakor bi čakal, dà, jih spodbujal, naj bi brzo dokončali njegove muke. Ko je z očmi malo postal na sodnikih, blodil je z njimi po občinstvu.

Je - li mari koga iskal? Potem se ogleduje po stelah, dokler ni obstal pri velikem razpelu, ki je viselo tam za mizo nad glavami sodnikov. Zakaj? Je - li bilo to pretvarjanje, s katerim je hotel hudodelec uplivati na sodnike in občinstvo, ali pa mu je črv vesti jel glodati v osrčju? Tek obravnave, ki se je vlekla dolgo čez poldne in je bila radi odpočinka na uro pretrgana — opišemo na kratko.

Prečitali so zatožbo, priče so bile zaprisežene in zaslišane, na to je prišlo na zatoženca, da bi ovrigel zatožbo. Ker ni mogel z ničemur dokazati svoje izpovedi, tajil je vedno le to, da ni izvršil uboja. Bil je — pravi — tega dne na poti z izselniki in ni slišal o umoru prej, nego še le po svojem zaprtju. Sodniki so odkimovali neverno z glavami, v občinstvu so se oglašali po ameriški navadi pogosto izrazi soglasja ali nasprotja. Ta posebni sodni slučaj bil se je razglasil po vsem mestu, z vsemi — se ve da raznovrstnimi pritikulinami.

Po skončanem zaslišanju dokazoval je preiskovalni sodnik z nova zatožbo, na to pa vstopil v ozadje. Njegova naloga je bila končana za danes.

Predsednik položi sodnikom na srcé — na običajni način, — da bi določili pravično, nepristransko in po najboljši svoji vesti; na to opomni ves zbor, da bi ustali.

Sodniki so šli k posvetovanju o izreku razsodbe.

V dvorani je nastala grobna tišina.

Odločeno je bilo; sodniki se vračajo.

Predsednik pozvoni in razglša razsodbo:

„Ivan Kratki, priselnik iz Borovnice v Avstriji, spoznan je — z devetimi glasovi proti jednemu — krivim zločina uboja, izvršenega na neznanem zlatokopu v gozdu, ne daleč od ceste, vodeče k San Sakramentu, dne 12. avgusta 1861. ter se obsoja k smrti na vislice. — Glas narodov, glas božji! *)

Kratki je pomodrel. Dolg vzdih se mu izvije iz prsij, na to pa pade na stolico. Občinstva na odrih in na galeriji polastil se je velik nemir. Znani nam Španec pririje se celo do roba odra ter zakliče:

„Gospodje sodniki! ‚Glas narodov, božji glas!‘ — a mi tu pravimo, da je nedolžen“.

„Nedolžen, nedolžen!“ bučalo je po množici. A mej te krike mešali so se drugi: „Kriv, naj visi!“

Zastonj so se trudili stražniki, da bi napravili mir in red. Kakor bi bil mej občinstvo udaril „zli veter“, tako se je valilo in se zgrinjalo z odrov in galerij na hodnik in s tega v dvorano.

Položaj, s početka neprijeten, postal je resen.

Predsednik je hotel ukazati stražnikom, da bi dvorano izpraznili.

Toda ta hrup v dvorani je bil nagloma pretrgan z ulice.

*) Običajna takratna sklepna oblika.

Kakor bučanje oddaljenega viharja ki se bliža z neodvratnim in silnim tokom; kakor navalili divje gorske reke, deroče po skalnatih bregovih: tako se je razlegal jek in krik po ulici „Battery street“, vedno močnejše in močnejše, glasnejše in bolj določno. Pomešane glasove, ki so se strinjali v jedno samo vihro, prodirali so kriki, nalik gromenju:

„Linhati, linhati!“ *)

V to zmešnjavo skladal se je še ropot vozov in izgubljala se je uniforma, skoro je ni bilo ločiti, in tako tudi posamna vojaška povelja.

V sodni dvorani nastala je tihota.

Predsednik, pristopivši prvi k oknu je kar odrevenel. Ulice so bile polne množice najrazličnejše vrste ljudstva vseh stanov in starosti. In v sredi nepregledne trume prodiral je s težavo močen oddelek redarjev najmanj pol stotnije, obkrožujoč dva voza, na kakoršnih trgovci žito dovažajo s pristanišč; na vozovih bila je mesto žita slama, a na tej okrvavljena trupla.

Za vozovi nekoliko uklenjenih potepov.

„Linhati, linhati!“ slišalo se je bolj pogosto in burno.

Stražniki so imeli dovolj dela, da bi zabranili izvršbo ulične pravice.

---

*) To je bila ulična pravica. Domišljene hudodelce je v Ameriki ljudstvo kar samo razmesarilo. Mirovni sodnik Lynch začel je to kaznovanje, od tod beseda.

Predsednik je spoznal in ocenil mahoma položaj: zapové torej častniku straže, ki je vršil službo v dvorani, da bi telegrafoval po pomoč na glavno stražnico in naj bi skrbel, da bi besna množica ne udarila skupno s stražo in ujetniki v poslopje.

Bil je prav zadnji čas za to.

Z vsemi napetimi silami posrečilo se je stražnikom, ki so stali pripravljene v sodnem poslopju, da so udržali — združeni s prišlimi tovariši — razljučene življe pred vrati, ki so jih od zunaj močno zavarovali in potem zaklenili.

„Linhati! linhati!“

Po hodnikih razlegale so se stopinje mnogih mož in rožljanje orožja.

V dvorano ustopi policijski dostojnik in izkazavši čast naznanja kar sam, brez poziva:

„Pošta je bila napadena od trume petnajstih lupežev. Napad je bil odbit. Dva policista mrtva, pet ranjenih; roparjev eden mrtev, dva težko ranjena in pet lahko ranjenih smo ujeli, drugi so pobegnili“.

Sočnikov polastilo se je strmljenje, občinstvo je bilo prestrašeno.

Taka je bila torej do zdaj varnost na javnih cestah.

Dostojnik je bil obmolknil, potem je nadaljeval:

„Poveljnik straže, spremljajoč pošto, je ranjen in prosi, da bi smel ujetnike takoj oddati

slavnemu generalnemu odboru in da bi za danes bil oproščen službe“.

„Naj vstopi!“ zapové predsednik.

Vstopil je častnik, kateremu je izpod slabega obvezka na čelu kri kapala, za njim oddelek stražnikov in pet uklenjenih razbojnikov.

Dostojnik je podal naznanilo o drznem napadu, in oddal ujetnika jednega za drugim; in ti so bili zapisani v zapisnike.

Od zunaj mej tem ni prenehalo strašni glasovi: „Linhati! Linhati!“

Pristopil je poslednji iz ujetih.

Kaj to?

Predsednik sodišča se strese in skoči s sedeža. Tudi na obrazih drugih sodnikov je bilo videti strmenje.

Vsi, pogledavši zločinca, so se ogledali na Kratkega, ki je tudi bil ustal in se podpiral ob naslonilo stolice.

„Kratki, pristopite!“ velel je predsednik; in ko je ujetnik s št. 4. tako storil, obrnil se je k sodnikom ter izrekel slavnostnim glasom:

„Gospodje, pogledjte!“

Brat bratu, v isto uro rojenemu, ne more biti podobnejši, nego Kratki roparju, uprav ujetemu“.

Ameriška pravičnost v San Frančišku izvršuje se zelo naglo; to že vemo. Predsednik opomni preiskovalnega sodnika, da bi kar začel zaslišanje brez odkladanja.

V ulici ozval se je hrum bobna. Prihajal je nov oddelek redarjev.

Po ukazu predsednika je odšlo nekoliko redarjev mej množico, da bi razglasili, da bo še danes zadoščeno pravici.

Šlo je za to, da bi se ljudstvo pomirilo in da bi se ohranil dober glas generalnega odbora.

Zaslišanje je bilo izvršeno.

Ropar, ki je bil tega dne pri poskusu roparjanja ranjen in ujet, oni, ki je bil pred obsojenemu Kratkemu podoben kakor brat bratu, priznal je, videč itak pred saboj vislice, s ciniško mirnostjo: da je on ustrelil 12. avgusta zlatokopa v gozdu, da je bil potem ujet a je pobegnul iz celice št. 4, ko je obljubil stražniku 100 dolarjev.

„A Vaše ime?“ prašal je sodnik.

„Viljem Soldan“.

„Torej ne Kratki?“

„Nikakor ne!“

Gospod John Franke spoznal je za dobro, da se vmeša v delovanje sodišča s prašanjem:

„Jaz nisem torej nikogar ustrelil?“

„Tega ne vem“, odvrne mu Soldan: „toda, če bi Kratkega ne bil ustrelil jaz, bili bi gotovo vi to storili. Poznam Vas“.

Gospod John Franke je pobledel in — umolknil.

„Kratkega, pravite?“ ponovil je predsednik za Soldanom.

„Dà, kajti papirje, katere sem slavnemu generalnemu odboru predložil, tikali so ustreljenemu.

Nepričakovane reči prišle so na dan vsled zaslišanja Soldanovega.

Po poti od mrliča zlatokopa do roba gozdnega pobral je hudodelec iz torbe listine umorjenega, s kojimi je namraval pobegniti v Evropo: isti čas je tudi porabil, da je nabil jedno cev svoje puške.

Predsednik je vzel iz miznega predalčka svetlopis umorjenega, nabavljen od sodnije, in njegove listine.

„Ujetnik št. 4 naj pristopi!“ ukazal je. „Jan Kratki je bil umorjen, a kedo ste pa vi?“

„Ivan Kratki sem, slavno sodišče.“

„Nemogoče!“

In vendar je bila resnica. — Nova uganka je bila rešena, ko je Kratki pogledal fotografijo umorjenega; spoznal je v njej svojega bratranca, ki je bil ž njim jednega imena.

Radi rastočega hrupa na ulici trebalo je — kolikor možno — pospešiti sodnijsko delovanje.

Ivan Kratki je bil izpuščen; izročili so mu vse imetje, ostalo po rajnem bratranecu, njega pa so odvedli potem v stanovanje ječarjevo, kamor so poslali tudi njegovo ženo z otrokoma.

Kako je bilo prvo svidenje?

Bodi nam oproščeno, da o tem pomolčimo, kajti zgodbe v sodni dvorani nas silijo dalje.

Na dvorišču v zidu sodnega poslopja štrli kvišku toliko močnih kavljev, kolikor je ječnih celic v poslopju.

Pred solnčnim zapadom gugalj so se na sedmih od njih brezdušna trupla roparjev.

Pravičnost je bila izvršena.

Vrata poslopja se odpró, puščajoč prosto pot za množico, ki je še vedno upila:

„Linhati! linhati!“

Dvor se je bil v kratkem času napolnil z najraznovrstnejšo zmesjo ljudij, ali kmalu zopet izpraznil.

Ne le pravičnosti, tudi radovednosti bilo je zadoščeno.

V stanovanju ječarjevem svita rešeni rodbini blago jutro novega življenja.

Na tleh pred podobo najsvetejše Gospe klečala sta Kratki in žena, ko je bil minol prvi, najmočnejši čut, — zamaknjena v tihi molitvi; tudi otroka, da - si nista dobro umela velike dobrote, ki jo je Bog izkazal roditeľjem in njima. pokleknila sta tja in sklenila male ročice, če tudi danes otec ni molil pred njimi.

Ječarjeva žena, stoječa malo oddaljena, brisala si je goste solze.

Omamljeni sreče niso vedeli nič o tem, kar se je mej tem godilo zunaj, dokler jim ječar, prišedši po končanem obglavljenju, ni tega povedal.

Ko je potihnilo gibanje na Battery street, zapustila je družina Kratkih sodnijsko poslopje.

Ječar jih je sicer vabil, da bi prenočili pri njih; toda Kratki se je zahvalil; mudilo se mu je, da bi že le bil strani iz teh grozних krajev.

Na Kitajski breg se vendar tudi niso vrnili te noči, boječ se napada; bilo se je gotovo še zvečer celo sem izvedelo, da je jeden tamošnjih občanov dobil znatno množino zlatá.

Prenočili so v gostilnici, kjer jih nikdo ni spoznal.

Zgodaj zjutraj pa je šla vsa rodbina v nekedanje stanovanje, od koder je vzela jedino reč — sčrnelo razpelo.

Lastnika hiše, bivajočega nedaleč v skalnati votlini, nagradili so bogato za to, ker jim je cela dva meseca upal najemščino.

Nekoliko dnij pozneje nahajamo naše znance na krovu parnika „Steward“. Ameriška tla gorela so jim pod nogami. Kratki si je jedva kupil spodobno obleko in nekatere reči roditeljem in znancem v Borovnici v spomin iz Amerike, in že je hitel s svojimi dragimi do pristanišča.

Imetje po umorjenem bratrancu postalo je njegova prava lastnina. Prvič oni ni imel bližjih sorodnikov, a drugič bilo je izročeno to Kratkemu od sodišča kot nagrada za prestano zaprtje.

Je - li pa to bila zadostna nagrada za oni grozni strah pred gnjusno smrtjo, za vse trpljenje

njegovo in ženino? Kaj pa, če bi roparji ne bili v odločilnem času napáli pošte, ali pa: če bi bil Soldan zopet ušel?

* * *

Spominjam se tega, kakor učerajšnjega dne. Šli smo v našem mestu iz cerkve od slovesnega: „Pridi sveti duh“ prvi dan šolskega leta, ki je tedaj začejalo z mesecem oktobrom.

Na prostranem trgu smo se zvečine razšli.

Nameraval sem v pražko ulico, kar je v tem čudna skupina obrnila našo pozornost na se.

Pod kostanji, ki v sredi trga v dveh vrstah obkrožujejo soho Matere božje, obstal je voz, ki ga je peljal lep vranec in ž njega so stopali mož in žena pa dva otroka.

Oblečeni so bili sicer čedno, toda njih obleka je imela v mestu in okolici neobičajni kroj.

Sestopili so, pokleknili pri omrežju in opravili kratko pobožnost.

Čudili smo se otroci temu.

Koliko vozov preide po našem trgu, a tega še nismo videli, da bi kedo pri Devici Mariji obstal za molitev.

To se godi le v procesiji in ob sejmu.

„Odkod prihajate?“ predrznil sem se prašati dečka, ki blezo še ni spadal pod šolo.

„Mi? Iz Amerike!“

Slišali smo to mi otroci, in nekateri pridošlih občanov. Takoj je bil voz Amerikanov obklopljen.

Zgovorni mož, Ivan Kratki, pripovedoval je, da se vrača iz Amerike, iz Kalifornije, da je prinesel saboj okoli osem tisoč goldinarjev, ki bi jih bil plačal skoro s svojo glavo; pripovedal je obširneje o svojih prigodkih in pa o izseljencih sploh, a svaril je, močno svaril: naj bi nikdor ne iskal za morjem sreče, ko jo doma lože more doseči kedor se ravna po pravilu:

Moli in delaj in hrani!

Z a g r e b u.

Povrh starog Griča brda
Kao junak liep i mlad,
Smjele glave, čela tvrda,
Slavni stoji Zagreb-grad :
Živ, ponosit,
Jak prkosit,
Kad slobode plane boj.
Tko tu kliko nebi :
Slava, slava tebi,
Zagreb-grade divni moj !

Mnoge bure povrh njega
Prosu svieta udes ljut,
Al pod krilom našeg stiega
On stajaše tvrd i krut.
Ljutit stresa
Juriš biesa
I razmrvi vraga roj.
Tko tu kliko nebi :
Slava, slava tebi,
Zagreb-grade divni moj !

Nad njim bljesnu zlatna zviezda,
Da ugleda druga drug.
Kao soko iz svog gnjezda,
U daleki prhnu jug
Glas Hrvatsva,
Doziv bratstva :
Premi mi se, rode moj !
Tko tu kliko nebi :
Slava, slava tebi,
Zagreb-grade divni moj !

Ti uskrisi naše pleme,
Ti raztjeraj duha noć,
Ti nam siješ znanja sjeme,
Ti nam dižeš roda moć.
Svjetlobornih,
Umotvornih
Glava radjaš silan broj.
Tko tu kliko nebi :
Slava, slava tebi,
Zagreb grade divni moj !

Kad zarudi mlada zora,
A iz zore dvor i bram,
Zlatno polje, zelen-gora,
Sjajna Sava, loze plam :
Od miline
Duša gine,
Po krasoti bludeć toj,
Tko tu kliko nebi :
Slava, slava tebi,
Zagreb-grade divni moj !

Zagreb-grade, naša glavo,
Zagreb-grade, štite naš,
Zagreb-grade, naša slavo,
Kao sunce ti nam sjaš.
Budi velik,
Jak ko čelik,
Tisuć lieta slavan stoj !
Tko ti kliko nebi :
Slava, slava tebi,
Zagreb-grade divni moj !

Hrvatska pjesma.

Glasna, jasna od pameti
Preko dola, preko gora
Hrvatska nam pjesma leti
Sve do signjeg tamo mora,
Časak meka,
Čas ko grom :
Vječna jeka
Za naš dom
Davor oj,
Brate moj !
Nek se slože grla bratska :
Živila Hrvatska !

Gromorna se orijaše,
Zator slaveć Tatarkana ;
Uz nju vječnom slavom sjaše
Zastava od sto nam bana ;
Turad spleša
Bakač ban,
Sviet potresa
Frankopan
Pojuć : oj !
Brate moj !
Nek nam bljesne sablja bratska,
Živila Hrvatska !

Širom vala pjesma zvoni,
Naša pjesma iz sto grla,
Kada u sviet ladju goni
Od mornara četa vrla.
Talas vrije,
Gine brieg ;

Slavno vije,
Naš se stieg ;
Mornar moj
Pjeva : oj!
Složite se grla bratska,
Živila Hrvatska !

Nojcom blagom tih se ljulja
Ljubke pjesme odziv sladak,
Kao milen piev slavulja,
Što kroz zelen cvieli hladak,
Kad doziva
Vojno drag
Milka živa
Uzor blag :
Dodji oj,
Raju moj !
Mladim pjeva četa bratska :
Živila Hrvatska !

Davor braćo s duše pune,
K zviezdama nek se pjesma vine,
Kada klikće, plače, dune,
Kao vjetar sred pučine.
Svako doba,
Svaki čas,
Sve do groba
Dizi glas,
Pjeva oj,
Brate moj !
Nek se čuju grla bratska :
Živila Hrvatska.

(1873.) August Šenoa.

.....

Slovanska knjižnica

izhaja v „Goriški tiskarni“ A. Gabršček v Gorici vsakih 14 dnej v snopičih od 3 do 5 pol. Cena posamičnemu snopiču je 12 kr., za naročnike pa po 10 kr. Naročnino je pošiljati naprej in če le mogoče najmanj za 10 snopičev skupaj.

Doslej so izšli sledeči snopiči:

Snopič 1. Obsega na 80. str. zgodovinsko povest „Ratmir“; češki spisal Jan Vávra, poslovenil Petrovič. Dodan je zgodovinski spis o dobi, ko se je vršila ta povest.

Snopič 2. Stranij 64. I. „Pojdimo za Njim“, povest. II. „Angelj“, slika iz poljskega življenja. Spisal Henrik Sienkiewicz, prvo poslovenil Petrovič, drugo † Fran Gestrin. — III. Dodana je krasna hrvaška pesem „Stanku Vrazu“, spjevalo August Šenoa.

Snopič 3. Stranij 68. I. „Slučajno“, povest; ruski spisal P. N. Polevoj. Poslovenil J. Kogej.

II. „Amerikanci“, povest; spisal I. I. Jasinski, poslovenil J. Kogej. — Dodan je pisek o pisatelju Polevem.

Snopič 4. „Protivja“, povest iz slovaškega življenja; spisala Ljuba Podjavorinská, poslovenil Anonym. — Dodatek k Slovakih in pisateljici. — Azbuka za Slovence, Srbe in Ruse. — Gregorčičevi pesmi „Domovini“ in „Pri mrtvaškem odru“ v azbuki.

Snopič 5. I. „Cesarja je bil šel gledat“, Humoreska. — II. „Pravda“, Humoreska. — III. „Prevžitkar“, Povest. Vse tri iz lužiškega jezika poslovenil Simon Gregorčič ml. — IV. Članek: „O baltiških Slovanih in Lužičanih“. Spisal Simon Gregorčič ml.

Snopič 6. in 7. — I. „Stara Romanka“, Povest. Poljski spisala E. Orzeszkova; preložil Vekoslav Benkovič.

Snopič 8. — I. „Mali Zlatko“, Češki spisal Jos. D. Konrad; preložil Vekoslav Benkovič. — II. „Pogumnim Bogomaga“, Božična pripovedka. Ruski spisal P. N. Polevoj; preložil J. J. Kogej. — III. a. „Maternesolze“, Pesem. Ruski zložil Nekrasov. b. „Pesem obsojencev“, Pesem. istega pesnika. Obé preložil Iv. Vesel-Vesnin. c. „Slovanjsem“, Češka, tudi Slovencem dobro znana pesem.

Snopič 9. — I. „Žalostna svatba“, Povest iz življenja poljskega naroda. Spisala Valerija Morzkowska. Poslov. Pohorski. — II. „Kako sem izpovedoval Tarke“, Češki spisal Jos. Holeček. Poslovenil † Fran Gestrin.

Snopič 10. — „Osveta“, Povest o razmerah v človeški družbi XV. stoletja. Češki spisal Dragotin Sabina. Poslovenil Radoslav Knaflič. — „Stric Martinek“, Obrazek s Slovaškega. Češki spisala Gabrijela Preissová. Poslovenil † Fran Gestrin.

Snopič 11. 12. 13. in 14. — Odisėja. Povest slovenski mladini. Prosto po Homerju spisal Andrej Kragelj.

- Snopič 15.** — „Kjer je ljubezen, tam je Bog“. Ruski spisal grof Leo Tolstoj; poslovenil Ad. Pahor. — „Rakvar“ (Grobovščik). Ruski spisal A. S. Puškin; poslovenil J. K-j. — „Božena“. Resnična povest; iz češčine preložil Ruý.
- Snopič 16.** — „Turopoljski top“. Povest. — Hrvaški spisal August Šenoa; poslovenil Peter Medvešček. — „Dvoboj“ Iz zapiskov prijateljevih. Spisal Svatopluk Čech; poslovenil J. M. Frankovski.
- Snopič 17.** — Izbrani spisi Vaclava Kosmáka. I. — 1. „Kako šibo si je izmislil Jakob za hudobno Teklo“. — Poslovenil I. M. Frankovski. — 2. „Babice“. Obrazek na lice in narobe. — Poslovenil Rñý. — 3. „Berači“. — Poslov. Rñý.
- Snopič 18.** — Izbrani spisi Vaclava Kosmáka II. — Obsega obraze iz „Kukátka“: 1. Lovski tal. — 2. Gospod Švare na deželi. — 3. Kako se v poštenu občini krupalovski popravljajo vratca pri čednikovi bajti. (Vse tri poslovenil Jan. Sedoj.) 4. Pust v mestecu. Poslovenil Rñý.
- Snopič 19.** — „Pošasti“. Povest. Česki spisal V. Beneš-Třebizský. Poslovenil Z. Ž. Trbojski.
- Snopič 20.-23.** — „Zaobljuba“. Povest. Hrvaški spisal Ferd. Bečić; poslovenil Pet. Medvešček. — V zadnjem snopiču tudi povest „Štiri dni“. Ruski spisal V. M. Garšin.
- Snopič 24.** — „Čarovnica“. Novela. — Srbski spisal Velja M. Miljković; poslovenil Ivan Sivec. „Tri smrti“. Pripovedka grofa L. N. Tolstega; iz ruščine poslovenil Podravski.
- Snopič 25.** — Narodne pripovedke v Soških planinah. „Iz naroda za narod“ zbral in napisal A. G.
- Snopič 26.** — Lotarijka. Hrvaški spisal Večeslav Novak. — Izgubljeni sin. Iz srbskega „Putnika“ l. 1862. — Mrtvaška srajca. Iz srbsčine po F. Oberkneževiču v „Putniku“ l. 1862. — Vse tri poslovenil Simon Gregorčič ml.
- Snopič 27.** — „Preskušnja in rešitev“ ali „Domá najbolje“. Česki spisal X. Čekal. [„Jan Krátký v Kalifornii“]; poslovenil Simon Gregorčič ml.

OGLASNIK.

Z ozirom na to, da se ima naše književno podjetje boriti z gnetnimi te.
svetovali so nam naši prijatelji, da bi porabili po dve ali tri strani platnic za
poštenih zavodov in podjetij, kar bi nam pripomoglo k boljšemu denarnemu s
prospeh knjižnice same. Takó dela tudi „Matice slovenská“, ki je v vsem povse
naka naši „Sl. knj.“. Ker ima „Sl. knj.“ veliko čitateljev širom naše lepe sloven
movine in se snopiči shranjujejo, ne pa zavržejo, kakor drugi časopisi, je uspe
oglasov kolikor le možno ugoden.

Cena oglasov znaša 8 kr. za vsako nonpareil-vrstico; večkrat po po

„Goriška tiskarna“,

Andrej Gabršček

v Gosposki ulici št. 9.

izdaja časopise „Soca“ gld. 4-40, „Pri-
morec“ gld. 0-80, „Slovenska knjiž-
nica“ gld. 2-60 ali po 12 kr. snopč, „Il
Rinnovamento“ gld. 5-—, „Knjižnica
za mladino“ (trdo vezana po 6 pol)
gld. 1-80 ali po 15 kr. snopič.

Vse tiskovne za cerkvene urade, sole,
županstva, pošte, sodišča, za trgovce in
obrtnike. — Poselnice v elegantnih satuljah.

Ant. Jeretič,

v Semenški ulici in za vojašt

V obeh prodajalnicah vseh v
trebčine za pisarne, sole in urade
za črtanje. — Književno
Izdelovalnica solskih in drugih kn

Ivan Dekleva, Ko-

veletržec z vinom.

Ima v svojih kletah vseh vrstjud-
in istrska v.n.a. Cene zmerne.

ajj v

za

mo-

ir

ir

ir

ir

ir

ir

ir

ir

ir

ir

ir

ir

ir

ir

ir

ir

ir

ir

ir

ir

ir

ir

ir

ir

ir

ir

ir

ir

ir

ir

ir

ir

ir

ir

ir

ir

ir

ir

ir

ir

ir

ir

ir

ir

ir

ir

ir

ir